

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Miroslav Beneš

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Vlastenečtí pedagogové a jejich vliv na socializaci českého
národa**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Miroslav Beneš

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vlastenečtí pedagogové a jejich vliv na socializaci českého národa“ vypracoval samostatně a použil jsem jen literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně, dne 12. dubna 2012

.....
Miroslav Beneš

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za cenné připomínky, metodické vedení a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

Miroslav Beneš

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. SOCIALIZACE DĚTÍ A MLÁDEŽE	10
1.1 OBJASNĚNÍ POJMU SOCIALIZACE	10
1.2 CELOPOLEČENSKÉ KONTEXTY VÝCHOVY A VZDĚLÁNÍ	14
2. HISTORICKÝ POHLED	18
2.1 VÝCHOVA A ŠKOLA VE STŘEDOVĚKU	18
2.2 OBDOBÍ RENESANCE, REFORMACE A PROTIREFORMACE.....	19
2.3 PEDAGOGICKÉ MYŠLENÍ 17. A 18. STOLETÍ	21
2.4 VLIV VLASTENECKÝCH PEDAGOGŮ NA SOCIALIZACI ČESKÉHO NÁRODA (19. A 20. STOLETÍ)	25
2.5 REGIONÁLNÍ PEDAGOGIKA	29
3. ÚLOHA SOUČASNÉHO PEDAGOGA V PROCESU SOCIALIZACE DĚTÍ A MLÁDEŽE	32
3.1 FUNKCE ŠKOLY	32
3.2 ROLE UČITELE.....	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	36
4. STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	37
4.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ	38
4.2 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	40
4.3 VZDĚLÁVACÍ OBLASTI	43
4.4 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	47
4.5 VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI A ŽÁKŮ MIMORÁDNĚ NADANÝCH	49
4.6 ROZHOVOR S UČITELI PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	50
5. RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN	61
6. NÁMĚTY NA ČINNOSTI PODPORUJÍCÍ ZAPOJENÍ ŽÁKŮ DO KOLEKTIVU	66
6.1 JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE	66
6.2 MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE	68
6.3 ČLOVĚK A JEHO SVĚT – PRALES, PTÁCI.....	68
6.4 UMĚNÍ A KULTURA.....	69
6.5 ČLOVĚK A ZDRAVÍ	70
6.6 ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE	71
7. VYHODNOCENÍ VÝKUMNÉHO PROBLÉMU	73

ZÁVĚR.....	75
RESUMÉ	78
ANOTACE.....	79
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	80
SEZNAM ODKAZŮ	82
SEZNAM ZKRATEK	88
SEZNAM PŘÍLOH.....	89
PŘÍLOHY	90

ÚVOD

Bakalářskou práci s názvem „Vlastenečtí pedagogové a jejich vliv na socializaci českého národa“ jsem si zvolil hned z několika důvodů. Ačkoliv se to v dnešní době možná příliš nezdá, jedná se z hlediska socializace i dnes o téma velice aktuální.

Jelikož pracuji jako policista, stále častěji se ve své práci setkávám s nejrůznějšími přestupky a kriminalitou dětí a mládeže. Nabízí se tedy otázka, kde se berou tyto problémy v tak mladém věku, co je jejich příčinou, jak by bylo možné jim včas zabránit? Jedním z důležitých aspektů pro prevenci těchto jevů je úspěšné začlenění jedince do společnosti, na které mají velký vliv právě učitelé. A protože primární prevence je vždy lepší než pozdější náprava, rozhodl jsem se ve své práci blíže zabývat vlivem pedagogů na socializační proces mládeže.

Cílem práce je seznámit veřejnost s problematikou začlenění jedinců do společnosti a dále s vlivem pedagogů na socializaci dětí a mládeže. Mezi dílčí cíle v části teoretické patří objasnění základních pojmů, zmapování historického pohledu na věc a objasnění úlohy dnešních pedagogů. V praktické části si kladu za cíl provést analýzu Rámcového vzdělávacího programu, uskutečnit rozhovory s učiteli 1. stupně základních škol a na základě těchto skutečností nalézt odpověď na stanovený výzkumný problém: Má současný pedagog vliv na socializaci dětí a mládeže?

Celá práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V části teoretické se nejprve snažím definovat a objasnit jednotlivé pojmy, které s problematikou socializace souvisí. Následuje pohled na věc z hlediska historického zhruba od období středověku až do současnosti, kdy se snažím poskytnout přehled významných pedagogických osobností a směřu se zdůrazněním jejich stěžejních myšlenek. Poté se zabývám otázkou funkce školy a úlohou současného pedagoga v socializačním procesu dětí a mládeže.

Praktická část je nejprve zaměřena na analýzu textů Rámcového vzdělávacího programu v tom smyslu, že se pokouším najít oblasti vhodné k využití učitele pro rozvoj sociálních dovedností žáků.

Následují řízené rozhovory s pěti vybranými učiteli 1. stupně základních škol, na

jejichž základě se snažím zmapovat situaci v dnešním školství z několika hledisek. Jedná se o možnost kantorů působit na socializaci dětí ve třídě, zajímalo mě, jaké vidí klady, či překážky svého působení a zda se snaží působit preventivně v rámci sociálně patologických jevů.

Poté následuje analýza programu Respektovat a být respektován, ve kterém jsme společně s učiteli našli významné prvky v jednání a komunikaci podporující sebeúctu jedinců a zároveň úspěšnou socializaci dětí a mládeže.

Na základě dohody s učiteli v závěru praktické části přináším sestavení několika konkrétních didaktických her, námětů a aktivit podporujících úspěšnou socializaci dětí ve třídě i mimo ni, které mohou učitelé kdykoliv využít ve svých vyučovacích hodinách. Jedná se o náměty činností využitelných ve všech vzdělávacích oblastech a zároveň poskytujících možnost využití mezipředmětových vztahů. Tyto aktivity záměrně nejsou striktně dané, ale učitelé se jimi mohou nechat inspirovat a přizpůsobit je konkrétním požadavkům a vzdělávacím možnostem svých žáků.

I. Teoretická část

1. SOCIALIZACE DĚTÍ A MLÁDEŽE

1.1 Objasnění pojmu socializace

Vzhledem k tomu, že se téma socializace prolíná celou šíří méj bakalářské práce, tak se nejprve zaměřím na objasnění pojmu socializace, který je jedním z hlavních atributů sociální pedagogiky.

Přesné vysvětlení pojmu můžeme najít např. v encyklopedii Wikipedie: „**Socializace** (lat. *socialis* = společný) je sociologický pojem, který označuje proces, během kterého se jedinec začleňuje do společnosti. Probíhá-li socializace úspěšně, individuum má v sobě zakotveny sociální normy, hodnoty, vystupování, ale také i sociální role svého společenského a kulturního okolí.“ [1]

Sociální normy lze vysvětlit jako jisté standardy, které ovlivňují chování jedince ve skupině, vymezují hranice, zda je určitý typ chování ještě přijatelný, či zda již je toto chování nepřijatelné.

Sociální role je pak jistý očekávaný způsob našeho chování a jednání. Úzce souvisí s pravidly stanovenými společností, od vykonavatele určité role je očekáváno určité chování. Přičemž každý člověk může hrát více rolí souběžně s tím, že se může ocitnout zároveň v roli krátkodobé (řidič automobilu) a roli dlouhodobé (rodič dítěte). Prestiž jednotlivých rolí je dána hodnotovým systémem dané společnosti. [2]

Každý lidský jedinec se vždy vyskytuje v nějakém **sociálním prostředí**, kterým je nějak ovlivňován. Nejedná se pouze o svět objektů a materiálních věcí, ale důležité jsou lidské aktivity nemateriální, jejich ideje a názory. „Řada sociologů např. hovoří o takzvaném sociálním prostředí jakožto prostředí souvisejícím s fungováním společnosti a životem jednotlivce v ní – typickým prvkem sociálního prostředí jsou zejména mezilidské vztahy na nejrůznějších úrovních.“ [3]

V průběhu socializace na člověka působí přírodní, kulturní a sociální prostředí a jedinec zase působí na toto prostředí. Můžeme říci, že člověk se mění z bytosti biologické v bytost společenskou.

Tento socializační proces není nikdy ukončen, ale probíhá po celý náš život. Lidská osobnost totiž neustále prochází vývojem, kdy se od výchozího stavu novorozence postupně stává kulturní bytostí schopnou fungovat v systému lidské společnosti, učí se v dané společnosti žít.

Proces socializace se uskutečňuje především sociálním učením. Sociální učení umožňují člověku vrozené dispozice, které se postupně rozvíjí v sociabilitu, díky které je člověk schopen navazovat kontakty s jinými lidmi, přebírat role, napodobovat vzory a podobně.

Socializační proces je možné rozdělit nadále do tří skupin – primární, sekundární a terciární.

Primární socializace probíhá v rámci rodiny a trvá do tří let věku dítěte. Normy, které jedinci během této fáze vstřebají, se mohou v průběhu života ještě změnit. Pro dítě je v tomto období nejdůležitější prožívat lásku a bezpečí, vytvořit si vazby s jinými lidmi a především s matkou. *„Vybudování emoční jistoty a stability je předpokladem zvládnutí krizí puberty a dospívání a ani v období tzv. veřejné socializace v dětství, kdy roste vliv vrstevníků, neklesá význam rodinného zázemí.“* [4]

Socializace sekundární připravuje jedince na jeho roli ve společnosti a probíhá především v rámci rodiny, školy a dále v kontaktu s ostatními vrstevníky. Ve fázi přibližně od 4 let dítěte nastává jisté osamostatňování. *„Formuje se základ pro přijetí kulturních hodnot a norem, morálky a řádu, rozvíjí se sociálně stimulovaná citová a volní struktura osobnosti.“* [5] Dítě rozlišuje role matky, otce, sourozenců, rodinných příslušníků a cizích lidí. V tomto věku se postupně začíná zapojovat do takzvané kooperativní hry, při níž je nutná spolupráce druhého. Dalším důležitým mezníkem v socializaci dítěte je věk 6-7 let, související s příchodem do školy a mezi kolektiv vrstevníků, který postupně prostupuje stále více i volný čas dítěte. Vliv rodiny se tím zužuje na dobu mimoškolní, víkendy a dobu prázdnin. Dítě se vstupem do školy setkává s novými „formálními“ vztahy určenými školními pravidly, ale též se vztahy „neformálními“ vycházejícími z interakce mezi učitelem a žákem i mezi žáky samotnými. Dítě se jednak musí začlenit mezi své vrstevníky, ale též se snaží o prosazení a obhájení své pozice ve skupině. *„Školu tak lze chápat jako předobraz společnosti dospělých.“* [6]

Důležitým pojmem v této fázi socializace se stává vrstevnická skupina. Přibližně od 10. roku dítěte začíná vliv vrstevníků převažovat nad vlivem dospělých. Asi do 12. roku bývají tyto skupiny rozděleny na dívčí a chlapecké, později se začínají vytvářet skupiny smíšené. Jedinci si v rámci skupiny vytváří svoje vlastní normy, hodnoty či způsoby komunikace. Odchytky od těchto norem mohou být často sankcionovány, přičemž nejhorším stupněm je vyloučení ze skupiny. V této fázi je též důležité osvojování mužských a ženských rolí v souvislosti s výchovnými přístupy k chlapcům a dívkám. V této věkové kategorii nelze opomenout vliv médií. Odborníci varují před televizní manipulací veřejným míněním a před souvislostmi televizního násilí s narůstajícími sociálně patologickými jevy ve společnosti. V tomto případě je důležitý vliv rodiny, rozvíjení schopnosti aktivního trávení volného času a schopností dětí kritického výběru a hodnocení pořadů. [7]

Terciární socializace probíhá již v dospělosti a jejím základem je interakce jedince se svým sociálním okolím. [8]

Významnou roli socializace v životě člověka názorně vystihuje Miloslav Petrušek v knize Sociologie: *„Jestliže jsou první léta lidského života záležitostí biologického přežití, jsou všechna další léta obdobím sociálního přizpůsobení, rozvíjení schopnosti žít s lidmi a mezi lidmi, schopnosti najít přiměřené místo ve složité soustavě sociálních vztahů.“* [9]

S touto schopností se ovšem nikdo z nás nerodí, ale získává ji již od narození v takzvaném socializačním procesu. Člověk při svém zrození ovšem není nikterak vybaven pro přizpůsobení se sociálnímu prostředí. *„člověk se musí naučit rozumět sociálnímu prostředí, do něhož se narodil, musí pochopit „základní pravidla“, jimiž se sociální život, soužití lidí v dané společnosti řídí, a musí se naučit základním způsobům chování, jež jsou v dané společnosti obvyklé.“* [10] Jinými slovy každý jedinec je nucen porozumět kultuře dané společnosti, přijmout soubor hodnot a norem, které společnost vyžaduje, a dále pak zvládnout základní způsoby chování, takzvané sociální role.

Proces socializace se realizuje **sociálním učením** – např. výchovou, sociální komunikací a interakcí. Každý jedinec se průběžně učí jednotlivým rolím, ale zároveň opouští role, které již jeho věku nenáleží. Tento proces souvisí s důležitými životními událostmi, jako je např. zahájení školní docházky, nástup do zaměstnání či odchod do důchodu.

Nelze též pominout funkci socializace ve vztahu k celé společnosti. „*Socializačním procesem se především zajišťuje kontinuita společenského vývoje. Duchovní i materiální hodnoty, jež vytvořily předcházející generace, se právě socializačním procesem přenášejí na každou další, novou generaci.*“ [11] Přičemž o důležitosti tohoto faktu pro lidstvo nelze nikterak pochybovat. Socializace přispívá k vytvoření a upevnění kulturních tradic (hodnot, norem a vzorců chování jedince), čímž má velký vliv na stabilitu společenského uspořádání. [12]

Jedinec, který neprošel socializačním procesem, případně u něj tento proces neproběhl adekvátním způsobem, není schopen v dané společnosti žít, či přinejmenším žít bez konfliktů s ostatními jedinci a společenskými normami. Jinými slovy lze říci, že nedostatky či potíže v procesu socializace se mohou projevat v pozdějším deviantním chování jedinců (krádeže, podvody, nedodržování slibů, dopravní přestupky, alkoholismus, narkomanie, nevěra a další). Neúspěch socializace se pak stává problémem jak pro jednotlivce (např. jeho vyloučení ze společnosti), tak pro celou společnost – v podobě nejrůznějších **sociálních deviací**. Tento neúspěch se nejčastěji vyskytuje v rodinách nefunkčních, u dětí zanedbávaných či týraných. [13] V tomto případě se můžeme setkat s pozdějším pojmem **resocializace**, který vyjadřuje opětovné začlenění jedince do společnosti např. prostřednictvím výchovných programů.

Ve školním prostředí se často setkáváme s pojmem **sociálně patologické jevy**. Jedná se např. o kriminalitu, užívání návykových látek či různé druhy agresivního chování. „*Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.*“ [14]

Pokud prevence nebyla dostatečná, jsou to právě učitelé, kteří odhalují výskyt sociálně patologických jevů u dětí a snaží se o jejich nápravu. Na práci učitelů, kteří v rámci své výchovně-vzdělávací práce plní úkoly prvního poradenského kontaktu s dětmi, navazuje činnost následujících institucí: výchovní poradci, školní psychologové a speciální pedagogové, pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska

výchovné péče a Institut pedagogicko-psychologického poradenství. [15]

Protože se zde setkáváme s pojmy sociální deviace a sociální patologie, je třeba objasnit rozdíl mezi nimi. Pojem sociální deviace je „*vyhrazen obecně odchylce od normálu (statistického, normativního)*“, kdežto pojem sociální patologie „*použijeme tam, kde máme na mysli negativní, škodlivé a rizikové souvislosti jevu nebo chování.*“ [16]

V souvislosti se sociální patologií se mohou vyskytnout další pojmy jako např.: nonkonformita (distance od norem), aberace (záměrné porušování společenských norem), kriminální chování (porušování zákonů). [17]

1.2 Celospolečenské kontexty výchovy a vzdělání

Hlavním těžištěm socializace je **výchova**, mezi oběma pojmy je však značný rozdíl. Zatímco proces socializace je ve své podstatě nezáměrný, probíhá po celý život v podobě nápodoby a interakce s okolním prostředím, proces výchovy je naproti tomu vždy záměrný a cílevědomý, ačkoliv je důležitou součástí socializace. Můžeme říci, že výchova ulehčuje a usnadňuje samotný proces socializace.

„*Chceme-li hlouběji proniknout k faktorům, které ovlivňují podmínky socializace, výchovy a vzdělávání, jejich průběh a efekty, je nutné věnovat pozornost jejich širším společenským souvislostem.*“ [18]

Socializace jedince probíhá vždy v nějakém sociálním prostoru, konkrétně v daném městě, obci, rodině a souvisí též s lidmi, se kterými se tu setkáváme, ať už jsou to rodiče, prarodiče, sourozenci, kamarádi, spolužáci, učitelé, sousedé apod. Dalším nevyhnutelným prvkem socializace je její průběh v určitém čase, přičemž jsou důležité jednotlivé životní etapy jedince, rodiny, hovoříme o čase školní docházky, čase širších společenství i celé společnosti.

Socializaci je tedy nutné chápat jako vývojový proces, kterému nelze porozumět bez znalostí historických, společenských, ale též konkrétních současných rodinných souvislostí. Jak tomu ukazuje historie, proces socializace vždy souvisel s vývojem celé společnosti.

V několika bodech lze shrnout **základní sociální souvislosti rozvoje výchovy:**

- technologický rozvoj (velký vliv průmyslové revoluce a s tím spjaté profesní

změny)

- ekonomický rozvoj včetně postavení různých skupin v něm
- politický systém a zaměření na oblast vzdělávání
- společensko-politické ideologie
- kultura, společenské normy a hodnoty, věda, masmédia
- sociální struktura (např. dostupnost vzdělání)
- národní vědomí, soužití s jinými kulturami
- demografický vývoj (počet dětí v rodině, žáků ve třídě apod.)
- urbanizace (růst měst, anonymita, vzdělanostní příležitosti)
- povaha rodiny a úloha vrstevnických skupin. [19]

Tyto jednotlivé oblasti však nelze chápat odděleně, jelikož se v našem životě často prolínají, vzájemně ovlivňují a úzce spolu souvisí.

Naprosto zřejmý je **vliv technologických změn**, jelikož profesní příprava nás provází téměř celým obdobím vzdělávání a profesní funkce pak naplňuje celý produktivní věk člověka. Rozvoj průmyslové revoluce zcela změnil přístup k výchově dětí, kde již nestačilo učit se pracovním dovednostem rodičů z generace na generaci, ale dochází postupně k diferenciaci, kdy se část školské přípravy zaměřuje na konkrétní vědomosti a dovednosti (spjaté např. s dělnickou činností) a dále na obecně teoretickou rovinu (v podobě univerzitních studií). Se současným nárůstem nových technologií již nelze oddělit přípravu na život a zvláště přípravu na povolání, jelikož neustálé změny a vznik nových profesí vyžadují flexibilitu jedince a schopnost trvalého vzdělávání. Je tedy třeba „naučit se učit“ a dále pracovat se získanými informacemi. Nicméně s rozvojem informačních technologií může časem dojít k zániku většího množství pracovních míst a již tu máme situaci nezaměstnanosti a veškeré problémy s ní spojené.

Za zmínku též stojí názory sociologů S. Bowlese a H. Gintise, že *„školní výchova naplňuje potřeby industriálního kapitalismu tím, že dává nejen technické poznatky, ale vštěpuje i sociální dovednosti nutné pro fungování průmyslového podniku.“* [20] Jedná se však o hierarchizovaný systém kontrol, odměn, trestů, školní autority, disciplíny. Tímto jsou někteří orientováni k výkonu a úspěchu, jiní pak k podřízenosti a závislosti na autoritě. Tito sociologové žádají návrat k humanizujícím ideálům a k rozvoji

pracovní demokracie. Nově vzniklou situaci výborně nastínil Toffler: „*Technologie zítřka nevyžaduje miliony trochu vzdělaných lidí připravených jednotně vykonávat opakující se práci, nepotřebuje lidi slepě vykonávající rozkazy, kteří jsou si vědomi, že jejich živobytí závisí na mechanickém podřízení se autoritě, ale potřebuje lidi schopné kritického úsudku, kteří si umějí nalézt cestu ve zcela novém prostředí a umějí v rychle se měnícím prostředí ihned rozpoznat nové vztahy.*“ [21]

Z hlediska ekonomického, ovlivňuje vzdělávání jedinců trh práce a jeho požadavek na určité druhy kvalifikace. Můžeme zde zmínit primární trh práce vyhledávající povolání vyžadující náročnější přípravu (např. programátoři) či takzvaná „úzkoprofilová“ povolání (v současnosti např. učitelé angličtiny). Sekundární trh práce poptává povolání, o která zájem kolísá či je dlouhodobě podprůměrný. V této souvislosti je třeba zmínit důležitost aktivní politiky zaměstnanosti související se školní přípravou, uplatněním absolventů či rekvalifikacemi. Ekonomický stav rodiny a financování školství má samozřejmě vliv při rozhodování dětí o další studijní dráze. „*Jde o spojité nádoby: na jedné straně je vzdělanostní potenciál podmínkou ekonomického rozvoje, na druhé straně ekonomický potenciál umožňuje (státu, regionům, sponzorům, studujícím) do vzdělání investovat.*“ [22] Zároveň sama otázka zavedení školného může u některých jedinců vyvolávat pocity sociální nejistoty.

Politické souvislosti výchovy a vzdělávání jsou nám jasně patrné při pohledu do minulosti. Před první světovou válkou bylo školství podřízeno katolicismu a věrnosti rakouskému trůnu, následuje vliv vlastenectví, poté ovlivnění myšlenkami nového demokratického státu. Za války pak byla vnucována fašistická ideologie, po roce 1948 následuje komunistická výchova. Rokem 1989 přichází ideje demokracie, tržní ekonomiky a lidských práv. V souvislosti s politickými idejemi je třeba zdůraznit nebezpečí takzvaného „skrytého kurikula“. Politická ideologie se projevuje ve vzdělávání v různých formách a její používání se stává samozřejmostí např. ve formě školní disciplíny či různých přístupů ve výuce. [23]

Jedním z nejvýznamnějších socializačních činitelů byla a vždy bude **rodina**. „*Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost jej ovlivňovat v rozhodující fázi.*“ [24] Tak, jak se postupně mění celá naše společnost, dochází k proměnám v rámci rodiny, která se

v současnosti nachází v mnohem složitější situaci.

Samotná definice rodiny začíná být mnohem obtížnější, protože velká část lidí žije v nesezdaném svazku a stále více dětí se rodí mimo legitimní manželství. Důležitý je fakt, jak dokáže rodina plnit svoje funkce tak, aby nebyl narušen socializační proces dítěte. V současné době se zvyšují tlaky na rodinu takovým způsobem, že často přestává plnit i své základní funkce. Na druhou stranu se však stává cenným útočištěm před veřejným světem, kam se mohou všichni její členové uchýlit.

Dnešní rodiny mají větší tendenci uzavírat se do sebe (jakoby schovávat před medializovaným světem), poklesá význam sousedských vztahů a zmenšuje se též počet členů rodiny, což často vede k větší citlivosti a nezakotvenosti dané rodiny, která má pak blíže k rozvratu.

Současné pracovní vytížení rodičů přispívá k tomu, že rodina spolu téměř nekomunikuje, její členové se pouze „potkávají“. Rodiče pak nedostatek času, který by měli věnovat dětem, kompenzují nejrůznějšími materiálními náhražkami, což se pak promítá v hodnotovém systému dětí a ovlivňuje jejich charakterové vlastnosti.

Za zmínku také stojí vysoká míra rozvodovosti, která často navozuje stres dětí a úzkostné stavy projevující se opět negativně v jejich dalším životě (problémy s vyhledáváním partnera, různé sociální deviace).

V neposlední míře je též třeba zmínit rozdíly v socioekonomických úrovních rodin, přičemž děti ze sociálně slabších rodin jsou častějším terčem šikanování a častěji u nich dochází k problémovému chování.

Každopádně rodina je první sociální skupinou, která „učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti.“

[25]

2. HISTORICKÝ POHLED

2.1 Výchova a škola ve středověku

Po rozpadu Západořímské říše v 5. století našeho letopočtu se začíná formovat feudální společnost. Ta s sebou nese sociální rozdělení lidí na jednotlivé stavy – šlechta, duchovenstvo, měšťané a poddaní, čemuž je podřízena i výchova.

Šlechtická výchova probíhala na hradech a týkala se hochů od 7 do 21 let. Chlapec byl od 7 do 14 let pážetem, od 14 do 21 zbrojnošem a v 21 letech byl pasován na rytíře. Tomuto cíli podléhala i výchova, která byla zaměřena na rozvoj rytířských ctností - jízda na koni, plavání, vrh kopím, šerm, hra v dámu a skládání a zpěv veršů, ale také dvornost, úcta k dámě, služba pánovi a oddanost církvi. „*Tato výchova měla připravit feudála pro jeho sociální funkce.*“ [26]

Klášterní školy (rozvíjejí se od 6. století) se zakládaly na víře v Boha, byl kladen důraz na oddanost komunitě, askezi, disciplínu, péči o duši a mnišskou vzdělanost. Vedle nich působily v sídlech biskupů školy katedrální a při samotných farách školy farní sloužící k upevnování základů křesťanství pro širší vrstvy obyvatel. Kromě náboženství se vyučovalo též sedmero svobodných umění, které bylo rozděleno na trivium (gramatika, rétorika, dialektika) a kvadrivium (aritmetika, geometrie, astronomie a múzika).

Až koncem středověku se objevují **školy městské** založené z iniciativy samotných měšťanů. Tyto školy byly zaměřeny více praktického, jednalo se o takzvané sedmero mechanických umění (sedmero mechanických umění - zpracování vlny, zbrojířství, lodní plavba, zemědělství, lovectví, lékařství a divadelnictví). Poprvé zde vystupuje do popředí jazyk mateřský před jazykem latinským, ovšem z hlediska metodického jde o pamětní mechanické učení spojené s přísnými tresty.

V pozdním středověku se též začínají objevovat centra vyšší vzdělanosti – **univerzity**. První z nich se objevují koncem 12. století v ekonomicky a kulturně rozvinutých zemích Evropy. Jsou to např. Bologna v Itálii, Oxford, Cambridge v Anglii, Sorbonna ve Francii či Karlova Univerzita, která byla první univerzitou ve střední Evropě.

[27]

Významným představitelem pozdního středověku byl **Tomáš Aquinský** (1225 – 1274) Vychází ze základních církevních dogmat o existenci Boha, o existenci duše, o stvoření světa. Snaží se o „harmonii víry a rozumu“. Nepopírá svobodu rozumového poznání, pokud ovšem neodporuje víře. Podle tomistické koncepce je člověk současně nesmrtelnou duší jakož i fyzickou bytostí, která je součástí určité dočasné politické společnosti, které je třeba se podřídit. Tato společnost by měla „*usilovat o „obecné dobro“*, jehož podmínkou je *jednota, řád a mír.*“ [28] Přičemž hierarchické uspořádání společnosti vyplývá z přirozené nerovnosti lidí. Sociální rozpory společnosti by měly být překonány křesťanskou solidaritou, proto je třeba vést jednotlivce i sociální skupiny k naplnění ideje „božího státu.“ [29]

Tuto teorii rozvíjí již **Augustinus Aurelius** (354 - 430 n. l.) ve svém díle O státech božím. „*Proti pozemskému hříšnému světu staví obraz „božího státu“ jako ideál, k němuž je třeba směřovat.*“ [30] Uznává základní antické ctnosti jako moudrost, spravedlnost, statečnost a uměřenost, přidává k nim však také základní křesťanské ctnosti – víru, naději a lásku. Podle Aquinského spočívá hlavní cíl výchovy v pěstování víry, která člověku umožní stát se občanem božího státu.

2.2 Období renesance, reformace a protireformace

Období **14. – 16. století** je spjato s širokým rozmachem kulturním i hospodářským. Rozvíjí se mezinárodní obchod, přírodní vědy, kultura i filozofie. To vše je spjato s novým optimistickým přístupem k životu, důvěrou v člověka a snahou o jeho všestranný rozvoj. Tento nový přístup k životu s sebou přináší požadavek na nový přístup k výchově a vzdělání.

S novými poznatky k výchově a vzdělání přichází francouzský renesanční filozof a spisovatel **Michel de Montaigne** (1533 – 1592). Podle jeho názoru není nejdůležitější takzvané pamětné učení, ale mnohem důležitější je zaměřit se na žákův samostatný úsudek. Vedle samotného vzdělání klade důraz na mravní výchovu, na to, aby se děti naučily žít podle vlastního svědomí.

S novými podněty v oblasti výchovy a vzdělávání přichází anglický politik a filozof **Francis Bacon** (1561 – 1626). Zaměřuje se na náhradu deduktivní metody metodou induktivní, snaží se o přístup k žákově individualitě, o postup od známého k neznámému, od snadného k nesnadnému, čímž se postupně odpoutává od tradiční scholastické výchovy a školy.

S dalším názorem na výchovu mladé generace přichází italský filozof **Tommaso Campanella** (1568 -1639). Podle něj by měla být mládež zaměřena na všechny disciplíny (přírodní vědy, umění, tělocvik i pracovní výchova), čímž nám přibližuje obraz takzvané komplexní výchovy jedince. [31]

Již zmíněné snahy renesančních myslitelů začínají být postupně uplatňovány v praxi díky snahám reformační a protireformační pedagogiky.

Hlubší vzdělávání širokých vrstev lidí podporuje např. **Jan Hus** (1370 – 1415). „*Hus si vždy ostře bolestně uvědomoval hroživou situaci ve společnosti, kterou zavinila především církev tím, že se její proklamace lišily od reality skutečného života a působení na věřící.*“ [32] Jako východisko z této situace vidí návrat k původní boží čistotě a prostému životu církve, který má být příkladem pro ostatní společnost. Ve výchově a vzdělávání zdůrazňuje především víru v pravdu a mravní pevnost.

Ideál širší gramotnosti zdůrazňuje též jednota bratrská. Její představitel **Jan Blahoslav** (1523 – 1571) (jeden z nejvzdělanějších představitelů české reformace) se zásadně podílel na tom, aby byl budován pozitivní vztah ke vzdělání a ve velké míře se zasloužil o budování sítě nových škol a rozvoj bratrského školství.

Snahu o rozšíření lidového vzdělání v mateřském jazyce zpočátku rozvíjel v německých zemích **Martin Luther** (1483 – 1546). Po porážce Velké selské války však opouští ideu všeobecné škol a zaměřuje se na výběrové školy latinské sloužící ve prospěch protestantismu.

Z renesančních podnětů vychází též pedagogika protireformační. V roce 1540 je založen jeden z nejvýznamnějších církevních řádů – **tovaryšstvo Ježíšovo**. Jezuité zakládali po celé Evropě sítě internátních škol – kolejí, která poskytovala střední a vyšší vzdělání. Jednalo se o šestitřídní latinskou školu zaměřenou na výuku latiny, teologie a sedmera svobodných umění. [33]

2.3 Pedagogické myšlení 17. a 18. století

Zajisté nejvýznamnějším představitelem naší novodobé pedagogiky je **Jan Amos Komenský** (1592 – 1670). Komenský se zabývá výchovou již nejmladších dětí, návod pro jejich úspěšný rozvoj v rodině a přípravu na školní docházku zaznamenává ve svém díle *Informatorium školy mateřské*. „Podle něho se člověk stává člověkem jedině výchovou (pedagogický optimismus). Z toho vyplývá i jeho pojetí školy jako "dílny lidskosti", která má nahradit středověké "mučírny ducha" (pedagogický humanismus).“ [34]

Komenský ve svém díle zdůrazňuje v duchu demokratismu potřebu rozvíjet „všechny ve všem všestranně“, přičemž ve výchově nečiní rozdíly stavů ani pohlaví. Kromě otázek výchovy se Komenský zabývá též didaktikou, tedy otázkou jak učit. Mezi hlavní didaktické principy se řadí názornost (založená na smyslovém prožitku), dále systematičnost, aktivnost (snaha vycházet ze zájmu žáků), posloupnost (spočívá v postupování od věcí jednodušších ke složitějším, od známého k neznámému) a přiměřenost (spočívající v respektování věkových a individuálních zvláštností žáků). Komenský též zdůrazňuje důležitost vzdělávání v mateřském jazyce. „Stěžejním požadavkem demokratizace škol je vzdělávání mateřským jazykem. Velkou zásluhou Komenského je vznesení tohoto požadavku v *Didaktice Velké*. Za památnou pro dějiny vzdělání se považuje článek, který má název: *Idea školy, v níž se vyučuje jazykem mateřským*.“ [35]

Dále ve svém díle Komenský zdůrazňuje rovný přístup k učení pro všechny bez rozdílu pohlaví, původu či majetku. Jeho přístup ke vzdělání se zakládá na pedagogickém optimizmu s tím, že pouze vzdělaný a moudrý člověk dokáže rozlišovat dobro a zlo a podle toho pak správně jednat. Téměř veškeré pedagogické myšlenky Komenského mají svoji platnost i v dnešní době. Některé z nich jsou až v dnes řádně doceněny a realizovány. „Je to např. jeho idea celoživotního vzdělávání (formulovaná ve 4. díle *Všeobecné porady o nápravě věcí lidských ve Výchově - Pampaedii*), která pod soudobými názvy *výchova permanentní* či mezinárodně "longlife education" umožňuje výrazný rozvoj celé společnosti (viz *Japonsko, SRN ad.*).“ [36]

Během 17. a 18. století prochází Evropa významnými změnami, dochází k přeměně feudalistických velmocí v demokratické státní útvary. To vše se samozřejmě promítá do

oblasti kultury i výchovy. *„Osvícenské myšlení se opíralo o přesvědčení, že člověk je součástí přírody, žije v přirozeném světě a že přírodní zákonitosti mohou být pozorovány, analyzovány a lze je pochopit. Velký důraz je kladen na rozumové poznání a svobodu a nezávislost člověka a jeho myšlenek.“* [37]

Prvky nového výchovného zaměření se objevují v díle anglického filozofa a pedagoga **Johna Locka** (1632 – 1704). Ve svém díle *Myšlenky o výchově* zdůrazňuje potřebu individuální výchovy soukromým učitelem, která se uskutečňuje především ve šlechtických a měšťanských rodinách. Zaměřuje se na rozvoj výchovy tělesné, mravní a rozumové. V tělesné výchově zdůrazňuje důležitost zdravé a silné tělesné kondice, která nám pak umožní lépe snášet nesnáze a únavu a v životě něco dokázat. Nedoporučuje děti příliš rozmazlovat, ale naopak by se měli otužovat, pobývat často na čerstvém vzduchu, jíst střídavě a nezanedbávat zdravý spánek. Pokud je řádně postaráno o tělo, můžeme se věnovat pěstování „ducha“, *„aby byl za všech okolností připraven podrobovat se jen tomu, co odpovídá důstojnosti a postavení rozumného tvora.“* [38]

V mravní výchově klade důraz na sílu výchovy od nejranějšího věku. Je třeba dát dětem pevný základ, zpočátku založený na přísnosti (strachu a úctě), v pozdějším věku pak na lásce a přátelství. Je třeba u dětí budovat od počátku pravidla, kterých však nemá být přespříliš, ale přiměřené množství, které si vštěpují nikoliv memorováním, ale neustálým cvičením doprovázeným vlídnými slovy a laskavostí. K výchově rozumové a učení samotnému je třeba přistupovat tak, aby bylo pro děti hrou a oddechem. Měly by samy toužit po vzdělání, které jim přináší radost, čest a úctu. Locke zdůrazňuje spokojený s šťastný život dítěte. Jeho pojetí výchovy respektuje a ctí práva dítěte a směřuje k vytvoření svobodného, zdravě sebevědomého a společensko-politicky zodpovědného občana. [39]

J. Locke klade velký důraz na empirismus, na první místo staví nezměrnou sílu výchovy. Tvrdí, že lidská mysl je zpočátku jako čistá nepopsaná tabule „*tabula rasa*“ a teprve lidské zkušenosti na ni zapisují informace. *„Domnívám se, že dětská mysl se dá jako voda obrátit tím nebo oním směrem.“* [40] Rozum pak slouží k tomu, aby tyto informace byly uspořádány a korigovány. Ve svém díle zdůrazňuje rovnost všech lidí, *„Protože jsou si všichni rovni, zákon přirozený zakazuje škodit druhému „v jeho životě,*

zdraví, svobodě nebo majetku.“ [41] Jinde Locke vyjadřuje potřebu „humanizovat výchovu dítěte tím, že je vedeno k ušlechtilosti a rozumu.“ [42]

Nejvýraznějším francouzským pedagogem a filozofem této doby byl **Jean Jacques Rousseau** (1712- 1778). Byl velkým zastáncem svobody a rovnosti a jako takový se zařadil mezi ideové předchůdce Velké francouzské revoluce. Rousseau je zastáncem názoru, „*že civilizace vede k mravnímu úpadku a východisko vidí v návratu k přírodě.*“ [43] Zdůrazňuje, že konečným cílem výchovy by měl být vždy člověk. „*V přirozeném společenském zřízení jsou si všichni lidé rovni, jejich společným povoláním je poslání člověka, a každý, kdo je na toto povolání dobře připraven, nemůže špatně zastávat úkoly, které ho očekávají.*“ [44]

S novými názory ve výchově přichází ve svém spisu Emil čili o výchově. Zastává zde myšlenku výchovy svobodné a přirozené, která respektuje věkové zvláštnosti dětí a zamítá pamětné biflování, krutou kázeň a potlačování osobnosti. Klade důraz na lásku a citlivý přístup k dítěti, při čemž výchova má být založena na osobní zkušenosti. Místo v knihách by děti měly studovat v samotné přírodě a maximálně při tom využívat a rozvíjet smyslové vnímání. V mravní výchově ustupuje od tradičního poučování a zdůrazňuje vliv přirozených následků. Pouze při výchově dívek zastává konzervativní názor s tím, že by se měly především líbit svému muži a umět o něj pečovat. [45]

Výchova by vždy měla respektovat přirozené potřeby a individuální vývoj dítěte. „*Do tohoto vývoje nemá dospělý nijak zasahovat, má jej pouze „podporovat“. Dospělý nevychovává, pouze „kontroluje“ či sleduje přirozený vývoj.*“ [46] Přesto, že Rousseau přináší řadu nových a podnětných názorů, setkáváme se v jeho díle též s názory mylnými, „*že výchovu dítěte je možné uskutečnit mimo společnost, že jeho individuální volná výchova ho v přírodě připraví lépe pro společenský život, než kolektivní výchova ve společnosti.*“ [47]

Významným představitelem německé pedagogiky 18. století je **Immanuel Kant** (1724 – 1804). Podobně jako Komenský zastává důležitou úlohu výchovy. „*Prostřednictvím výchovy je jedinec postupně disciplinován, kultivován, civilizován a moralizován.*“ [48] Nejdůležitějším úkolem výchovy je pak morální formování člověka. Důležitá je též školní výchova, která dítěti umožňuje začlenění do společnosti.

Zatímco Anglie či Francie v 18. století žijí ve znamení osvícenství (zaměřeného na racionalismus, logiku a humanismus a odmítajícího barokní náboženství), německá osvícenská tradice je oslabována nástupem romantizmu, který je více inspirován silou přírody než rozumem. Dále je zde silná tradice teologicky založených myšlenkových proudů, jedním z nich je například pietizmus, který usiloval o život v pravé zbožnosti. Na něj potom navázali **filantropisté**, kteří reagovali na náboženské, hospodářské a sociální změny ve společnosti svým vlastním způsobem. Podle jejich názoru lze změnu společnosti uskutečnit pouze „revolucí ve výchově.“ Filantropisté věřili v sílu výchovy při změně člověka a svůj vlastní výchovný model opřeli o pedagogické tradice Komenského, Locka či Rousseaua. [49]

„Filantropisté se zasazovali o výchování mládeže k životu obecně prospěšnému, vlasteneckému a šťastnému.“ [50] Zaměřovali se na důležitost užitečnosti jednoho člověka pro druhého. Snažili se o výchovu mládeže k praktickému životu, snaha byla vzdělávat mladé lidi v obchodu, řemesle či podnikání tak, aby byli schopni se do budoucna samostatně finančně zabezpečit a nebyli odkázáni na almužny a pomoc druhých. Kromě prakticky založené výchovy filantropisté zastávali náboženskou toleranci a výchovu mravní stavěli nad rozumovou. Dalším jejich bodem je fakt, že děti by se měly držet daleko od zahálky a nudy. Filantropisté však chtěli vzdělávat pouze chlapce. Dívčím byla přidělena role paní domu, matky a manželky. [51]

Hlavním představitelem filantropismu byl je **Johann Bernhard Basedow** (1724 – 1790). Basedow byl dobře obeznámen s pedagogickým děním v Evropě a jeho práci ovlivnila zejména díla J. A. Komenského či J. J. Rousseaua. Snaha vytvořit veřejně fungující školství (patřila také k cílům J. A. Komenského) byla zachycena v reformním plánu *Výzva k přátelům lidstva a zámožným lidem ohledně škol a studií* a jejich vlivu na veřejné blaho, včetně plánu *Elementární knihy lidského poznání*. Tato výzva se obrací k německému lidu, aby společně usiloval o „dosažení užitečnosti člověka nabytím vzdělání ve vypracovaném školském systému“.

Basedow uskutečňoval novou výchovnou metodu v ústavu Filantropinum v Dessavě. *„Cílem nové výchovy bylo připravit jedince pro život tak, aby byl prospěšný své vlasti a současně šťastný.“* [52]

Známou osobností, která sice nepatřila k filantropistům, ale celý život jednala v duchu filantropických myšlenek byl **Johann Heinrich Pestalozzi** (1746 – 1827). Tento známý švýcarský pedagog se snažil překonat bídu nejchudších dětí a sirotek a kladl si otázku: jak může společnost tento negativní jev překonat a zajistit důstojnost všem svým členům.

Pestalozzi je často v literatuře nazýván „vychovatelem velkého srdce“, protože téměř veškeré své peníze a majetek vkládal do zakládání domovů pro sirotky. Ty pak učil praktickým dovednostem (řemeslné výrobě, práci na poli či na zahradě, ale také čtení, psaní, počítání) tak, aby se o sebe dokázali postarat a nebyli odkázáni na almužny. [53] Podle Pestalozziho by mělo být dětem poskytnuto nejprve obecně lidské vzdělání a teprve potom odborný výcvik. Opět klade velký důraz na vliv výchovy, přičemž výchovu považuje za sociální povinnost státu.

2.4 Vliv vlasteneckých pedagogů na socializaci českého národa (19. a 20. století)

*„Novodobá česká pedagogická teorie má své počátky v **národním obrození** na přelomu 18. a 19. století. V době neutěšeného stavu základního školství se setkáváme na českém venkově s pokrokovým typem **vlasteneckých učitelů**, kteří se snažili pomáhat širokým lidovým vrstvám osvětovou prací a současně čelit sílící germanizaci. Postupně vystupují tito učitelé i s požadavky na školskou reformu a na lepší sociální zabezpečení učitelstva.“* [54]

Jedním z představitelů těchto snah byl rožmitálský učitel a hudební skladatel **Jakub Jan Ryba** (1765 – 1815), který výchovu a osvětu považoval za jediný prostředek k přetvoření společnosti.

Podobně se výchovou dětí a mládeže zabýval vlastenecký pedagog **Jan Nepomuk Filcík** (1785 – 1837), který se snaží o zavádění reálií do výuky a stanovení základního učiva pro žáky.

Dalším pedagogem, který vedl své studenty k vlastenectví, byl **Bernard Bolzano** (1781 – 1848). Díky němu byla vychována velká řada obrozeneckých buditelů. Bolzano ve

svém díle O nejlepším státě vyzvedá úlohu rodinné výchovy a zdůrazňuje široké věcné vzdělání. Vedle teoretických poznatků se ve škole věnuje též pracovním činnostem. Jako matematik klade důraz na logické uspořádání vzdělávacího systému, požaduje vhodné pomůcky a názorné metody ve výuce. [55]

S novým plánem na reformu základní školy v duchu národních tradic přichází v polovině 19. století **Karel Slavoj Amerling** (1807 – 1884). „*Cílem školy má být příprava jedince, který bude tvořivě rozvíjet vědění, a uvádět do života mravní principy své společnosti.*“ [56] Výchova má být dle Amerlinga všestranná, soustavná a ve shodě s Komenským orientovaná na všechny základní obory lidského vědění a lidské činnosti. Byl organizátorem českého učitelského hnutí, začal budovat Národní vychovávací ústav Budeč sloužící ke výchově národních učitelů. Zabýval se též výchovou dětí postižených a věnoval se rozvoji dívčího školství.

Na demokraticky orientovanou pedagogiku J. A. Komenského úspěšně navazuje další český filozof, sociolog a pedagog **Gustav Adolf Lindner** (1828 – 1887), který „*položil svým dílem trvalá východiska moderní české demokratické pedagogiky, usilující a plný rozvoj všech členů společnosti usilující a plný rozvoj všech členů společnosti.*“ [57] Lindner byl též prvním profesorem pedagogiky na obnovené české Karlově univerzitě. Svůj pedagogický odkaz poskytl svým žákům v dílech Obecné vychovatelství, Všeobecné vyučovatelské učebnice a pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním. Zdůrazňuje přirozenou sociální výchovu, soustřeďuje se na národní prvky, snaží se o vyšší vzdělání dívek a podporuje vysokoškolské vzdělání učitelů. [58]

Na přelomu dvacátého století se stává ideovým zdrojem české vědy, školy a výchovy dílo **Tomáše Garrigua Masaryka** (1850 – 1937). Ačkoliv nevydává žádné ucelené pedagogické dílo, jeho filosofie má svoje důsledky pro pedagogiku. Z hlediska filozofie se zaměřuje na činech založených na hlubokém poznání přesvědčení. Zabývá se otázkou důležitosti vědy při formování osobnosti, přičemž široký vědecký rozhled umožňuje kritické hodnocení vedoucí ke správnému rozhodování a činům. „*V centru výchovy stojí podle Masaryka mravní formování osobnosti. Úkolem výchovy je utvářet jedince s hlubokým humanistickým přesvědčením, který svým životem naplňuje základní křesťanské ideály vztahu člověka k člověku.*“ [59]

Ideu humanity od T. G. Masaryka převzal filozof a pedagog **František Drtina** (1861 – 1925) nástupce G. A. Lindnera na Karlově univerzitě. Položil základy historicko-srovnávacích studií pedagogiky u nás, jeho práce byly vydány pod názvem *Ideály výchovy*.

Organizátorem moravského učitelského hnutí a průkopníkem volné školy byl **Josef Úlehla** (1852 – 1933), který „*vyšel z kritiky herbartovské školy a v duchu Rousseauově a Tolstého požaduje svobodný a harmonický rozvoj dítěte na základě sebevýchovy a samoučení.*“ [60] Své záměry uskutečnil na české menšinové škole ve Vídni. Zrušil učební plán a rozvrh hodin, zavedl volné besedy se žáky, přičemž hlavním zdrojem jejich poznání by měla být osobní zkušenost, pozorování a experiment. Podporuje živelnost ve škole a pedocentrismus (dítě je středem všeho dění).

Svou prací v oboru pedagogické psychologie vynikal **Otakar Kádner** (1870 – 1936). Snažil se o vymezení vlastního oboru pedagogiky, prosazoval historickosrovnávací myšlení v české pedagogice, jeho dílo je založeno na demokraticismu a snaze přizpůsobit vše domácím podmínkám.

Spojení starších tradic české pedagogiky s novými pohledy začátku dvacátého století se objevuje v díle **Otokara Chlupa** (1875 – 1965), který byl profesorem pedagogiky na brněnské Masarykově univerzitě. Z jeho pedagogických názorů vyplývá, že „*jeho teorii jde o přesné vědecké poznání, ale i o zřetele estetické, sociální a filozofické, má-li pedagogika sloužit také skutečnému životu národnímu a sociálnímu.*“ [61] Ve svých názorech se staví proti formalizmu ve výchově, proti přemíře poznatků a poukazuje na to, že by výchova měla být syntetická založena na vzájemném doplňování a navazování a harmonizaci výchovných složek. Mezi důležité rysy jeho pedagogického systému patří též demokraticismus a vlastenectví.

Svým sociologickým pohledem na výchovnou problematiku přispívá k rozvoji české pedagogiky profesor Masarykovy univerzity **Jan Uher** (1891 – 1942). K jeho hlavním dílům patří pedagogický spis *Problémy kázně*.

Na dalších reformách výchovy a školy se podílel profesor pedagogiky a psychologie na Univerzitě Karlově v Praze **Václav Příhoda** (1889 – 1979). Ve svých dílech se podílí na rozvoji české pedagogiky, ale i vývojové a pedagogické psychologie. „*Své poznatky získané*

při studijních pobytech v USA tvořivě aplikoval na českou situaci a celým svým dílem přispěl ke snahám o vytvoření české exaktní pedagogické vědy.“ [62]

Další významnou osobností české pedagogiky je v této práci mnohokrát citovaný **Vladimír Jůva** (1925). Mezi jeho významná díla patří například Úvod do pedagogiky (napsal společně se svým synem), ve kterém poskytuje základní informace o pedagogice a výchově pro učitele i vychovatele. Zabývá se zde mimo jiné i funkcí výchovy pro rozvoj osobnosti ve smyslu výchovy k sociálním rolím i jako rozvoj základních kvalit osobnosti. Dále ve svém díle zkoumá činitele výchovy, základní formy výchovy a svým historicko-srovnávacím a systémovým přístupem nás vede k dalšímu studiu pedagogických problémů. Je si vědom neustálé interakce mezi pedagogem a vychovávaným jedincem a působení vlivu výchovných prostředků. Hlavním smyslem jeho knihy je *„přiblížit základní pedagogické kategorie a odhalit některé nedostatky, které se dosud projevují v praxi a ztěžují výchovu mládeže i dospělých. Dle přání autorů nemá kniha od pedagogiky odradit, ale právě naopak přístří učitele a vychovatele nadchnout, pro pedagogiku je plně získat a naplnit je potřebným pedagogickým optimismem.“ [63]*

Ve druhé polovině dvacátého století docházelo k rozvoji specializovaných výzkumných pracovišť. Vznikla **Československá pedagogická společnost**, která usilovala o integraci pedagogických snah ve společnosti. *„Zájem pedagogické vědy se rozšířil z oblasti školské, kam tradičně směřoval, i na oblast výchovy mimoškolské a rodinné a vedle výchovy dětí a mládeže se stále více zaměřoval i na oblast dospělých, a to i v postproduktivním věku.“ [64]*

Po listopadu 1989 se vytváří nové podmínky pro rozvoj **školství založené na bázi demokracie**. *„Česká pedagogická teorie se rychle vrací ke svým kořenům - k husitskému odkazu, ke Komenskému, k pedagogickému odkazu 19. století, k Lindnerovi, Masarykovi a především k tradicím rozvíjeným za předmnichovské republiky. Obnovují se a prohlubují tradiční kontakty se západní pedagogikou, roste zájem o alternativní školu, hledá se odpověď na základní problémy výchovy v moderním světě.“ [65]*

*„Devadesátá léta přinesla zvýšený zájem české pedagogické veřejnosti o **alternativní školy**, o jejich východiska, vývoj i perspektivy, a to jak v zahraničí, tak také v našich domácích podmínkách.“ [66]*

Rozsáhlé politické a společenské změny s sebou samozřejmě nesou otázky hodnocení dosavadního způsobu výchovy a vzdělávání a dále pak hledání nových přístupů přizpůsobených aktuálním požadavkům.

Je třeba vědět, že modely alternativního vzdělávání se neustále mění a vyvíjejí. Proto je na každém z pedagogů, aby si zvolil z každého modelu právě ty podněty, které mu nejlépe pomohou při výchově a vzdělávání dnešních žáků. Novodobé alternativní školy se liší jednak svou orientací, dále pak obsahem výchovně – vzdělávací práce, organizačními formami i metodami. Společná je jim kritika dosavadního školství zejména v jeho intelektualistickém zaměření a drilu, malé citlivosti vůči dítěti a izolaci školy od života.

Na základě této kritiky jsou formulovány nové záměry alternativních škol zaměřené na komplexní rozvoj osobnosti (včetně stránky emocionální a volní), je zde snaha posílit tvůrčí schopnosti dětí, zaměření na morálně výchovnou funkci školy, zařadit nové formy skupinové a individuální práce, prohloubit spojení školy s reálným životem a zlepšit vztahy žáků a učitelů, které by vedly k pozitivnější atmosféře školy.

V současné době jsou u nás dostupné školy s následujícími alternativními programy: waldorfská škola, montessori třídy, třídy s výukou podle daltonského plánu, třídy založené na programech Začít spolu a Zdravá škola. Mezi základní inovace alternativních škol patří: změna celkové orientace školy, komplexní rozvoj osobnosti, tvořivost, aktivní činnost žáků, estetické a tělovýchovné zaměření, důraz na morálně výchovnou funkci školy, užší kontakt školy se životem, skupinové a individuální formy výuky, zapojení hry do výuky, vytváření přátelského vztahu mezi učiteli a žáky a pozitivní atmosféry ve škole. [67]

2.5 Regionální pedagogika

Jestliže se ve své práci zabývám vlivem pedagogů světových i národních, z dob dávné historie i nedávné minulosti, nerad bych zapomněl na osobnosti z okolí nejbližšího. Právě ty, ač třeba nejsou světově známé, se nejvíce dotýkají každého z nás v našem běžném životě.

Známostí pedagogického života v naší obci byl nadučitel **Antonín Kheil** (1860 – 1940), který byl též významným hudebníkem, skladatelem a sbormistrem. Ačkoliv

pocházel z chudých poměrů, vystudoval v učitelském ústavu v Brně, byl dokonce jedním z prvních žáků Leoše Janáčka. Nebylo mu však přáno zůstat v Brně i nadále a jeho pedagogická praxe se ubírala směrem k venkovu, k těm nejmenším malotřídním školám. *„Učit v malém hnízdě připomíná trochu vzdělávání méně nadaných žáků. Být učitelem nadaných stvoření je jen zdánlivě snazší. I ti méně disponovaní dokáží dát pedagogovi mnoho výrazných podnětů a vytvořit zajímavou zpětnou vazbu.“* [68] Antonín Kheil se zhostil se ctí vykonávání povolání venkovského učitele a jeho bývalí žáci na něj dodnes vděčně vzpomínají. *„Vlastenecké písně, které je naučil ve škole, s oblibou rád i často zpívají.“* [69]

Další význačnou osobností v našem kraji byl pan **Leopold Mazáč** (1902 – 1997) neboli „pan řídící“, jak ho běžně oslovovali lidé z celého okolí. Pan Mazáč již od dětství projevoval touhu po vzdělání a poznávání. Napomohl k tomu již jeho vztah k dědečkovi, který mu vyprávěl o dávných časech a vzbuzoval v něm lásku k rodné obci, k vlasti i ke studiu. Ačkoliv měl pan Mazáč dle tradice převzít rodinné hospodářství, touha po studiu byla tak silná, že mu rodiče umožnili studium a Leopold se stává učitelem. Působil nejprve na několika okolních školách, až nakonec zakotvil v rodném Doubravníku.

Svoji práci měl velmi rád, dětem se vždy věnoval s láskou a odpovědností. Kdykoliv (i v pozdějším věku) za ním mohli jeho žáci přijít pro radu a pomoc. Kromě učiva předepsaného osnovami vedl žáky k lásce k přírodě, rodnému kraji i celé vlasti. Protože se jednalo o školu na vesnici, vedl žáky též k zemědělské práci a respektu k jejím hodnotám.

„Reformovat výchovu dětí, to znamená zdokonalovat iniciativu ve škole, to znamená reformovat i život nás dospělých. Řekne se: Což ten na vsi potřebuje akademického vzdělání? Učitel takto vzdělaný pak bude mít jinací význam. Který učitel si není vědom toho, že má vychovávat sebe, ten nemá ponětí o vychování.“ [70]

Sám pan Mazáč zdůrazňuje úlohu pedagogů, se kterými se od dětství setkává a kteří jej výrazně ovlivnili. Ať již to byli jeho vlastní učitelé či pak jeho přátelé a kolegové nebo dokonce jeho vlastní žáci, kteří se též dali na pedagogickou dráhu. Jeho největším vzorem byl místní nadučitel Antonín Kheil.

Pan řídící byl též nadšeným komeniologem, vždy obdivoval práci J. A. Komenského a čerpal z ní ve své praxi. Ve svých devadesáti letech byl oceněn medailí J. A. Komenského

za svou celoživotní práci učitele. Dalším z jeho vzorů byl T. G. Masaryk, z jehož filozofických zdrojů též čerpal.

Jeho velkou láskou byla česká historie, zasadil se o uspořádání archivu v Doubravníku, spolupracoval s archiváři Moravského zemského archivu v Brně a Státního okresního archivu ve Žďáře nad Sázavou. Zasadil se též o vybudování pamětní síně akademika prof. Jana Koldy v Doubravníku ve spolupráci s Veterinární a farmaceutickou fakultou v Brně.

Kromě historie měl též velmi úzký vztah k tělovýchově, byl náčelníkem Sokola a věnoval se psaní sokolské kroniky.

Na závěr několik myšlenek místního pedagoga, na kterého jeho žáci dodnes vzpomínají:

„Vždycky jsem věřil v sílu výchovy.

Učil jsem děti lásce k přírodě a půdě. Protože z té všechno pochází.

Po celý život jsem se řídil zásadami Učitele národů J. A. Komenského. Učit děti názornou metodou, poznávat nejprve domov a nejbližší okolí, protože z tohoto poznání roste láska nejen k domovu, ale také k celé vlasti a ke všem lidem.“ [71]

3. ÚLOHA SOUČASNÉHO PEDAGOGA V PROCESU SOCIALIZACE DĚTÍ A MLÁDEŽE

3.1 Funkce školy

„Uvažují-li lidé v každodenním životě o škole, spojují ji s řadou velmi osobních a mnohdy značně emotivních vzpomínek na její atmosféru, na prostředí nároků a požadavků, a vybavují si ji jako prostor, kde vykročili z okruhu rodiny a domova na práh velkého světa. V tomto prostředí navázali konkrétní, často i velmi významné vztahy k vrstevníkům a dospělým mimo rodinu.“ [72]

Jednotlivé školy můžeme zařadit podle stupně, typů a druhů, přičemž každá z nich je určena pro vzdělávání konkrétních věkových, sociálních a zájmových skupin.

Každá škola tvoří samostatnou sociální jednotku a ačkoliv jsou RVP společné, jednotlivé školy se samozřejmě liší ať již způsoby výuky, vnitřní organizací, umístěním (školy malotřídní venkovské, velké školy ve městech) či složením žáků (národnostní, náboženské, sociální). [73]

Školy jako celek tvoří **sociální organizmus**, který žije svým vlastním životem, vytváří si vlastní pravidla vnitřního provozu a mezilidského soužití. I když by se mohlo zdát, že škola je pověřena pouze předáváním vědomostí, dovedností a poznatků, zároveň je také nekonečným zdrojem sociálních interakcí, místem setkávání učitelů a žáků. Jedná se o jakýsi *„sjednocující prostor pro slučování odlišných povah. Následná individuální diferenciací zpravidla nevede k popření dosaženého pocitu příslušnosti, ale opírá se o něj jako o trvalý základ, z něhož vyrůstají možné variace rolového chování.“ [74]*

Zde je třeba zdůraznit velký vliv školy na utváření postojů k druhým lidem a utváření sociálního vnímání. V některých životních obdobích je dokonce větší než vliv rodičů. Dítě se ve škole učí respektovat jinou autoritu než byli jeho rodiče a tím se pak učí respektu k sociálnímu řádu. Dítěti jsou předávány systémy hodnot, norem a schvalovaných vzorců chování, jsou jim předávány výchovné vzory a poskytována vodítka pro jejich další život. Dále se zde děti setkávají každodenně s normami skupinového chování a jednání. Děti by

měly být vedeny k respektu k mínění druhého a také k návyku poslouchat. [75]

Působení školy na žáky vychází již z jejich základních funkcí, jsou to funkce výchovná, vzdělávací, kvalifikační, integrační, selektivní a dále pak ochranná a resocializační neboli nápravná. [76]

Integrační funkce spočívá ve vytváření postojů a dovedností umožňujících sociální styk a komunikaci a to nejen v rámci školy, ale i v širším společenství. Žáci se zde kromě jiného učí též respektovat odlišnosti a individualitu různých lidí, snaží se jim porozumět, komunikovat s nimi a navazovat vztahy. Součástí působení školy je též předávání kulturních návyků a postojů umožňujících integraci do budoucího povolání. Mezi základní předpoklady dobré integrace patří vytvoření aktivního postoje k životu, racionální inovace a sebekázeň. Teprve na tomto základu je možné budovat další požadavky jako např. spolehlivost, vytrvalost a další. Na tomto místě je však třeba zdůraznit, že škola nedokáže zásadně změnit přesvědčení, postoje a návyky sdílené celou společností. „*Školská výuka může mnohé kultivovat a rozvíjet, ale nemůže vytvořit nového člověka.*“ [77]

Funkce ochranná spočívá mimo jiné též v ochraně před sociálně patologickými vlivy, resocializační funkce se většinou soustřeďuje do speciálních ochranných zařízení pro mládež. [78]

3.2 Role učitele

Role učitele je úzce spjata s takzvanou **sekundární fází socializace**. Jestliže primární socializace probíhá v rámci rodiny, sekundární socializace pojímá všechny další návazné procesy zahrnující nové oblasti společnosti jedince. Přitom procesy sekundární socializace předpokládají s utvořením řady emočních vazeb, návyků a dovedností již z období primárního. Toto primární společenství je spjata s blízkými rodinnými příslušníky (rodina je pro dítě dosud jediný a daný svět) a silnými citovými vazbami. Oproti tomu socializace sekundární probíhá v mnohem menší míře emocionálních vztahů, naopak jejich vyšší míra může být mnohdy i nežádoucí.

Všeobecně lze říci, že rodina je pro dítě nenahraditelná, dítě ji má rádo. Kdežto učitel je tu jako někdo, kdo předává vědění a je ve své podstatě jiným učitelem nahraditelný.

„Nenahraditelná úloha učitele ve výuce je především v tom, že bezprostředně organizuje pedagogický proces, což vyžaduje, aby nebyl jen vykonavatelem pokynů, směrnic a vědeckých doporučení, nýbrž aby se stal tvůrcem pedagogického procesu a jeho prostřednictvím duševního světa žáků.“ [79]

Učitelé nezačínají ve své práci od nuly, ale navazují na působení rodinného prostředí. Rodiče pak často počítají s tím, že toto bohaté emoční prostředí a jejich metody budou stejným způsobem pokračovat i ve škole. Děti pak v průběhu socializace prochází různými krizovými momenty, kdy je právě tato zkušenost narušena a postupně přetvořena. A právě tento střet rodinného pojetí a školy pomáhá dítěti objevovat nové role a vytvářet si takzvaný odstup od sama sebe. *„Lze se i ptát, jestli jistá neosobnost vyvolaná nutností podrobit se novému objektivnímu řádu není tím, co jedinci otevírá nejen cestu ke zvládnutí mnoha mezosobních vztahů v dospělém životě, ale právě cesta k osvojení náhledu na sebe sama a své role. Vždyť schopnost „skrýt se“, nedávat najevo některé pocity a emoce, umět zvládnout kacírské nápady a myšlenky, odkázat nevhodné fantazie a denně snění tam, kam patří, oddělit osobní věci od objektivních a neosobních, umět se zkáznit v tom, co a kdy druhému člověku sdělím, a o čem s ním budu komunikovat patří k socializaci, jejímž výsledkem je zralá a dospělá osobnost.“ [80]*

Otázkou však zůstává, zda může mít kvalitní průběh sekundární socializace, pokud socializace primární předtím selhala. Ačkoliv role učitele nikdy není mechanickou a neosobní záležitostí, není možné, aby učitel suploval roli matky či otce. I když především mladší děti zahrnují své učitele do okruhu svých blízkých lidí, od kterých se učí, vždy je třeba dodržet jistou míru odstupu a určité vymezené hranice. [81]

„Pedagogova osobnost je jedním ze základních problémů pedagogické teorie, neboť na jejích kvalitách morálních, odborných i pedagogických závisí průběh i výsledek celého výchovně-vzdělávacího procesu. Pedagogičtí klasikové často zdůrazňovali, že žákovu osobnost lze vychovat jedině působením skutečné osobnosti učitelovy.“ [82] Učitelé nesou odpovědnost za úspěšnost celého výchovně-vzdělávacího procesu. Za plný rozvoj svých žáků, jejich přípravu na sociální role, ovlivňuje je z hlediska osobnostních rysů. To vše klade velký nárok na učitelovy odborné i charakterové kvality. V ideálním případě se v jednom učiteli spojuje kvalitní odborné vzdělání spojené s vychovatelskými schopnostmi,

vysokými morálními hodnotami a přirozenou autoritou.

Všeobecně se **kvality pedagogů** rozdělují do několika skupin. Patří sem jejich hodnotová orientace (založena na hájení demokratických hodnot s humanitním a vlasteneckým přesvědčením, uplatňována živým příkladem v každodenním chování), důležité je jak široké všeobecné vzdělání, tak i teoretické a praktické vzdělání odborné (včetně důležitosti sledování současného vývoje) a na neposledním místě je kvalitní pedagogické vzdělání (zahrnující oblast historie, obecné pedagogiky, didaktiky a metodiky). *„Proces výchovy a práce s dětmi vyžaduje mnoho sil a je vyčerpávající. Vyžaduje to srdce, rozum a vytrvalost.“* [83]

Na učitele je pak kladen požadavek řady dovedností a návyků, například: kvalitní komunikativní dovednosti, organizační schopnosti, tvořivost, zásadový morální postoj, pedagogický optimismus, pedagogický takt, klid a zaujetí, hluboký přístup k žákům a přísná spravedlnost.

„Žáci bedlivě sledují všechny pedagogovy projevy, jeho jednání i vystupování. Jedině další vzdělávání, prohlubování všeobecné, odborné i pedagogické erudice a kultivace charakteru jsou zárukou trvalé pedagogovy autority, která tvoří hlavní podmínku úspěšné výchovné práce.“ [84]

II. Praktická část

4. STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Vzhledem k tomu, že socializace se v průběhu let vyvíjí a mění zároveň s měnící se společností, zaměřuji se též na úlohu současného pedagoga. Ten to má v dnešní době velice náročné, protože se stále častěji setkává s žáky z neúplných rodin, řeší neustále nejrůznější výchovné problémy dětí, otázky šikany a kyberšikany apod. Dle nového trendu si už dnes žáci mohou najít téměř všechny informace na internetu, čímž by se mohlo zdát, že úloha učitele je v tomto směru na ústupu, ovšem myslím si, že osobnost učitele, jeho působení na morální výchovu jedince, na kooperativní vztahy ve třídě, jeho příkladné chování jsou stále nenahraditelné. Tím víc pak u dětí ze sociálně znevýhodněných rodin.

Děti totiž tráví ve škole velkou část svého času, a proto vliv učitele má stále velkou úlohu. Myslím si, že kdyby se alespoň několik dětí tápajících a směřujících k různým sociálně patologickým jevům dalo díky působení učitele na správnou cestu, tak je to pro jejich rodiny a celou společnost úspěch.

Na základě prostudované literatury jsem tedy formuloval výzkumný problém následujícím způsobem: **Má současný pedagog vliv na socializaci dětí a mládeže?**

Výzkum bude zaměřen na roli učitele v socializačním procesu dětí a mládeže, na současné Rámcové vzdělávací programy a jejich důležité body zaměřené na socializaci dětí a mládeže a dále na vliv učitele z hlediska prevence sociálně patologických jevů. Bude se jednat o výzkum deskriptivní se snahou popsat danou situaci a najít odpovědi na dané hypotetické otázky.

V souvislosti s touto problematikou jsem došel k stanovení stávajících **výzkumných hypotéz:**

H1: Učitelé v dnešní době hrají velkou roli v socializačním procesu dětí a mládeže.

H2: Rámcové vzdělávací programy umožňují učitelům dostatečně působit na úspěšnou socializaci žáků.

H3: Učitelé mají možnost působit na žáky z hlediska prevence sociálně patologických jevů.

Jak jsem již zmínil v teoretické části práce, neúspěšný průběh socializace může být

problémem jak pro jedince, tak pro celou společnost, a může se projevit v nejrůznějších sociálních deviacích.

A jelikož primární prevence je vždy lepší, než pozdější náprava, rozhodl jsem se ve své praktické části zaměřit na možnosti působení dnešních pedagogů v rámci úspěšné socializace dětí a mládeže a tím i jejich prevence sociálně patologických jevů.

4.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání

Dříve než přistoupím k rozhovorům s jednotlivými pedagogy, rozhodl jsem se nejprve samostatně analyzovat texty Rámcových vzdělávacích programů, s cílem hlouběji se ponořit do dané tematiky, učinit si vlastní názor a zjistit, zda nové Rámcové vzdělávací programy poskytují současnému učiteli dostatek prostoru pro jeho působení na úspěšnou socializaci dětí a mládeže.

Analýza RVP

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let.“ [85]

RVP nám udávají a vymezují závazný **rámec vzdělávání pro konkrétní etapy**: vzdělávání předškolní, základní a střední. Úroveň školního vzdělávání zajišťují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých se vyučuje na jednotlivých školách. Nové strategie RVP se zaměřují na klíčové kompetence a jejich spojitost s reálným životem. Obsahují danou úroveň vzdělání pro jednotlivé etapy a zároveň podporují autonomii jednotlivých škol i odpovědnost učitelů. Jedná se o tzv. otevřený dokument, který by měl být podle vyvíjející se společnosti, zkušeností učitelů a potřeb žáků postupně inovován.

Učitelé už tak nejsou vázáni na tradiční „osnovy“, kterých se musí držet, protože učitel v plánech nepopisuje, „co má probrat“, ale popisuje, jaké dovednosti mají jeho žáci

mít. Lze tedy velmi snadno některé méně podstatné pasáže látky vynechat či zredukovat, za účelem splnění základních cílů výuky nebo naopak některý přínosný projekt prodloužit.

V rámci základního vzdělávání jsou zde snahy o respektování individuálních potřeb žáků, o vytváření příznivého sociálního, emočního a pracovního klima, výuka by měla být založena na spolupráci žáků, aktivizujících metodách a pozitivní motivaci, hodnocení by mělo být spojeno s individuálními výkony, je zde snaha o zachování přirozených heterogenních skupin žáků po co nejdelší dobu a též se zdůrazňuje důležitost spolupráce s rodiči žáků.

„Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Je jedinou etapou vzdělávání, kterou povinně absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních.“ [86]

Žákům 1. stupně by měl být umožněn plynulý přechod z rodinné a předškolní péče do povinného školního vzdělávání. Mělo by být zaměřeno na rozvoj individuálních potřeb a možností dětí a svým činnostním zaměřením je motivovat k dalšímu vzdělávání a tvoření.

Na druhém stupni by měli žáci získat vědomosti a dovednosti sloužící k jejich samostatnému učení a utváření hodnot vedoucích k zodpovědnému chování a respektování práv a povinností občana. Jsou zde užívány náročnější metody práce spojené s komplexnějšími úkoly.

Pro oba stupně je důležité podnětné a tvůrčí prostředí, které by umožnilo optimální vývoj každého jedince vzhledem k jeho individuálním potřebám a které by jim umožnilo zažívat úspěch. Mělo by stimulovat žáky nadané a podporovat nejslabší žáky, zaměřit se na rozvoj jejich osobnosti směřující k dalšímu studiu, úspěšnému zvládnutí profese a aktivním podílení na životě společnosti.

„Cíle základního vzdělávání:

- *umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení*
- *podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů*
- *vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci*
- *rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých*
- *připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné*

a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti

- *vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě*
- *učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný*
- *vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi*
- *pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.“ [87]*

Z hlediska úspěšné socializace dětí a mládeže nacházím již v úvodní část RVP prvky přispívající k jejímu zdárnému uskutečnění. Jedná se především o zaměření programu na respektování individuálních potřeb žáků, o vytváření příznivého sociálního, emočního a pracovního klima ve škole a třídě, kdy by výuka měla být založena na spolupráci žáků, aktivizujících metodách a pozitivní motivaci. To, že jsou žáci vedeni k vzájemné spolupráci, respektu, ohleduplnosti k jiným lidem i hodnotám zajisté přispívá k jejich úspěšnému socializačnímu procesu.

K dosažení cílů základního vzdělávání by mělo vést naplnění stanovených kompetencí.

4.2 Klíčové kompetence

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“ [88]

Žáci by na základě těchto kompetencí měli být připraveni nejen na další vzdělávání, což je proces dlouhodobý, tak na jejich uplatnění ve společnosti. Tyto kompetence, ačkoliv jsou přehledně rozděleny do šesti skupin, se mezi sebou navzájem prolínají.

Získané **Kompetence k učení** by měly vést k tomu, aby žáci na konci základního vzdělávání byli schopni využívat efektivních metod vzdělávání a projevovali zájem o celoživotní studium. Měli by dokázat vyhledat a třídit informace, kriticky je posoudit

a efektivně je využít v praktickém životě, uvádět věci do souvislostí a vytvářet si komplexní pohled na jevy kolem sebe. Důležité je též sebehodnocení vlastních výsledků. [89]

Kompetence k řešení problémů směřují žáka k rozpoznávání problémových situací, přemýšlení o jejich příčinách a plánování způsobu řešení na základě vlastních zkušeností. Žáci by si měli dokázat vyhledat informace potřebné k řešení problému, samostatně volit způsoby řešení a nenechat se odradit dílčími neúspěchy. Měli by umět ověřit správnost řešení v praxi a aplikovat získané vědomosti v obdobných situacích. Svá rozhodnutí by měli být schopni obhájit, uvědomit si jejich důsledky a být schopni nést za ně zodpovědnost. [90]

Kompetence komunikativní spočívají ve schopnostech žáků vyjadřovat výstižně a kultivovaně své myšlenky v písemném i ústním projevu. Měli by též umět naslouchat druhým, vhodně reagovat na jejich názory a samostatně argumentovat. Důležitá je i práce s texty, obrazovými materiály, prostředky informačních a komunikačních technologií. Žáci by měli tyto dovednosti dokázat využít k vytváření plnohodnotných vztahů a úspěšné spolupráci s druhými lidmi. [91]

Kompetence sociální a personální vedou žáky k dovednostem spolupráce ve skupině a vytváření pravidel týmové práce. Děti by měly umět jednat s druhými na základě úcty a ohleduplnosti, požádat o pomoc a sami pomoc poskytnout a přispívat budování příjemné atmosféry ve skupině. Žáci se učí diskutovat ve skupině i v celé třídě, měly by respektovat názory ostatních a ocenit výhody spolupráce s druhými. Důležité je budování vlastního pocitu sebedůvěry a sebeúcty. [92]

V rámci **Občanských kompetencí** se žáci učí respektovat přesvědčení a vnitřní hodnoty druhých lidí, vcítit se do situací ostatních, měli by umět odmítat hrubé zacházení a postavit se proti fyzickému a psychickému násilí. Děti se učí chápat svoje práva a povinnosti, principy, na nichž jsou založeny základy zákonů a společenských norem. Měly by se dokázat zachovat zodpovědně v krizových situacích a dále pak chránit a ocenit naše kulturní a historické tradice, zapojovat se aktivně do kulturního a sportovního dění. Žáci by měli respektovat požadavky na zdravé životní prostředí, jednat v zájmu ochrany zdraví a udržitelného rozvoje společnosti. [93]

Pracovní kompetence vedou žáky k praktickým dovednostem používání pracovních nástrojů a materiálů, dodržování pravidel a povinností a adaptaci na změněné pracovní podmínky. K výsledkům lidské práce by měli přistupovat i z hlediska ochrany zdraví, společenských a kulturních hodnot a ochrany životního prostředí. Své znalosti a dovednosti by žáci měli dokázat využít k vlastnímu rozvoji i při budoucím profesním zaměření. V souvislosti s rozmachem podnikání se děti učí základním aktivitám sloužícím k uskutečnění podnikatelského záměru a chápe podstatu a rizika podnikání. [94]

Ze souboru klíčových kompetencí bych z hlediska úspěšného zapojování dětí do společnosti zdůraznil především kompetence sociální a personální, které vedou žáky k vzájemné spolupráci, k jednání s druhými lidmi na základě úcty a ohleduplnosti, k umění komunikovat a respektovat názory druhých a též požádat o pomoc či pomoc poskytnout, což může být velice důležitým prvkem při řešení výskytu sociálně patologických jevů.

Pro úspěšné vycházení s druhými lidmi jsou nepostradatelné kompetence komunikativní spočívající ve schopnosti vyjádření svého vlastního názoru, ve schopnosti naslouchání a respektování názorů druhých.

Důležité jsou též zájmy občanských kompetencí zaměřené na chápání lidských práv a povinností, uznávání zákonů a stanovených společenských norem. Mladí lidé, kteří si vezmou tyto základní normy za své, pak jistě dovedou přizpůsobit i své chování vůči okolí dle pravidel slušnosti a ohleduplnosti.

Z hlediska pracovních kompetencí vidím přínos v pohledu ochrany společenských a kulturních hodnot tak, což by mělo vést ke snížení negativních jevů, například vandalizmu. Seznámení žáků s podstatou a riziky podnikání vede k jistému varování před nezodpovědnými kroky a lehkomyšlností spojenou později například s krachem firmy, finanční tísní a potažmo i mezilidskými vztahy.

Ve světě kolem nás se nejen dospělí denně setkávají s nějakými problémy a komplikacemi. Také pro děti je důležité vytvářet a upevňovat v nich schopnosti pro řešení problémů ať již na základě vlastních zkušeností či vyhledáním potřebné informace.

Z hlediska kompetencí k učení vidím přínos především ve schopnostech žáků vyhledat a třídit informace, kriticky je posoudit a efektivně je využít v praktickém životě. Umět uvést věci kolem sebe do souvislostí a vytvářet si komplexní pohled na jevy kolem

sebe.

4.3 Vzdělávací oblasti

Obsah základního vzdělávání je v RVP ZV rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí.

Vzdělávací oblast **Jazyk a jazyková komunikace** je stěžejním prvkem základního vzdělávání. „*Jazykové vyučování vybavuje žáka takovými znalostmi a dovednostmi, které mu umožní správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat i prosazovat výsledky svého poznávání.*“ [95] Tato oblast je rozdělena do tří základních oborů: Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a další cizí jazyk.

Dovednosti získané v oboru **Český jazyk a literatura** jim pomohou při získávání poznatků v dalších oblastech vzdělávání a usnadňují jim komunikaci v mluvené i písemné podobě. „*Při realizaci daného vzdělávacího oboru se vytvářejí předpoklady k efektivní mezilidské komunikaci tím, že se žáci učí interpretovat své reakce a pocity tak, aby dovedli pochopit svoji roli v různých komunikačních situacích a aby se uměli orientovat při vnímání okolního světa i sebe sama.*“ [96]

Cizí jazyk a další cizí jazyk „*poskytují živý jazykový základ a předpoklady pro komunikaci žáků v rámci integrované Evropy a světa.*“ [97] Jazykové vzdělávání pomáhá snižovat jazykové bariéry a rozšiřuje úspěšnost a žáků v dalším studiu, osobním životě i profesním uplatnění. Žáci se učí poznávat odlišnou kulturu jiných zemí a jsou vedeni k porozumění a toleranci. Jazykové vzdělání vychází ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, který určuje různé stupně dosaženého vzdělání. [98]

Ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace se úspěšný proces socializace může opírat o vytváření předpokladů efektivní mezilidské komunikace, což je jedním ze základních prvků pro úspěšné začlenění do společnosti.

Matematika a její aplikace by měla žáky směřovat k aktivním činnostem směřujícím k dovednostem praktického využití v reálných situacích. „*Poskytuje vědomosti a dovednosti potřebné v praktickém životě a umožňuje tak získávat matematickou gramotnost.*“ [99] Žáci se učí kromě běžných matematických operací a geometrických

základů práci s diagramy a grafy, řešení problémových úkolů vyžadujících logické myšlení (analyzovat problém, třídit údaje, provádět náčrty) a nedílnou součástí jsou znalosti využívání prostředků výpočetní techniky. [100]

Matematické vědomosti a dovednosti by měli žákům přispět k jejich schopnosti uplatnit se v praktickém životě, důležitá je též dovednost řešení problémových úkolů, se kterými se každý ve svém životě běžně setkává.

Vzdělávací oblast **Informační a komunikační technologie** umožňuje žákům „*získat elementární dovednosti v ovládání výpočetní techniky a moderních informačních technologií, orientovat se ve světě informací, tvořivě pracovat s informacemi a využívat je při dalším vzdělávání i praktickém životě.*“ [101] Tyto dovednosti mohou žáci úspěšně využít v dalších vzdělávacích oblastech a především jsou důležitým faktorem při budoucím uplatnění na trhu práce. [102]

Vědomosti z oblasti Informačních a komunikačních technologií jsou nezbytné pro žáky v jejich školním i mimoškolním životě a v budoucnu pak hrají důležitou úlohu při jejich uplatnění na trhu práce. Zde bych ještě zmínil úskalí neustálého vysedávání dětí u počítače, zaměření na virtuální svět odtržený od běžné reality, který stále častěji nahrazuje běžný kontakt s vrstevníky a velkým nebezpečím je pak otázka kyberšikany.

Člověk a jeho svět je jediná vzdělávací oblast týkající se pouze žáků 1. stupně. Je zaměřena na okruhy dětem tohoto věku nejbližší: rodina, člověk, příroda, kultura, společnost, technika, zdraví a podobně. Vzdělávání v této oblasti „*rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání.*“ [103] Žáci by si měli utvořit ucelený obraz světa kolem sebe. Učí se vnímat vztahy mezi lidmi, vztahy ve společnosti, krásy lidských výtvorů a přírodních krás, vyjadřovat své myšlenky a reagovat na názory jiných. Práce v této oblasti by měla být zaměřena na vlastním prožitku dětí a nedílnou součástí je též osobní příklad učitelů. „*Propojení této vzdělávací oblasti s reálným životem a s praktickou zkušeností žáků se stává velkou pomocí i ve zvládnutí nových životních situací i nové role školáka, pomáhá jim při nalézání jejich postavení mezi vrstevníky a při upevňování pracovních i režimových návyků.*“ [104]

Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět žáci 1. stupně získávají první ucelenější

obraz života kolem sebe. Vzhledem k tomu, že se učí vnímat mezilidské vztahy i vztahy ve společnosti, přispívá tento fakt opět k úspěšnému procesu jejich socializace. Tato vzdělávací oblast je zaměřena na zvládnutí nové role školáka a pomáhá mu při nalezení jeho postavení mezi vrstevníky, což je jednou z nejdůležitějších věcí v životě školních dětí. Opět především osobní příklad učitelů hraje v této fázi velice důležitou roli.

Ve vzdělávací oblasti **Člověk a společnost** získávají žáci znalosti a dovednosti potřebné k jejich úspěšnému zapojení do života demokratické společnosti. Žáci jsou seznamováni se společenskými jevy a procesy se zaměřením na utváření občanských postojů. *„Důležitou součástí vzdělávání v dané vzdělávací oblasti je prevence rasistických, xenofobních a extrémistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot.“* [105]

Vzdělávací oblast **Člověk a společnost** je typickým příkladem předmětu podílejícího se v plné míře na proces začleňování žáků do společnosti. Celá oblast je zaměřena na znalosti a dovednosti prospěšné k úspěšnému zapojení jedince do systému demokratické společnosti.

Vzdělávací oblast **Člověk a příroda** směřuje žáky k hlubšímu porozumění přírodním zákonitostem. *„V této vzdělávací oblasti dostávají žáci příležitost poznávat přírodu jako systém, jehož součástí jsou vzájemně propojeny, působí na sebe a ovlivňují se. Na takovém poznání je založeno i pochopení důležitosti udržování přírodní rovnováhy pro existenci živých soustav, včetně člověka.“* [106] Žáci se učí porozumět zákonitostem přírodních procesů, souvislosti mezi stavem přírody a lidskou činností, závislosti člověka na přírodních zdrojích a uvědomují si vztah mezi člověkem a přírodou. [107]

Na základě pochopení přírodních jevů jako systému, který je vzájemně propojen, se žáci ve vzdělávací oblasti **Člověk a příroda** opět dostávají k podobnosti propojení člověka a přírody a též lidí jako společnosti, která vyžaduje vzájemné porozumění a spolupráci.

Vzdělávání v oblasti **Umění a kultura** přináší žákům umělecké osvojování světa na základě specifického cítění, tvořivosti, vnímavosti k uměleckému dílu. Kultura je vnímána jako *„procesy i výsledky duchovní činnosti, umožňující chápat kontinuitu proměn historické zkušenosti, v níž dochází k socializaci jedince a jeho projekci do společenské existence,*

i jako neoddělitelnou součást každodenního života.“ [108]

Také vzdělávací oblast Umění a kultura svým zaměřením poskytuje prostor pro úspěšnou socializaci žáků na základě chápání procesů a výsledků duchovní činnosti. Vnímavost žáků k uměleckým dílům může být opět chápáno jako prevence vandalizmu, grafity a podobně.

Člověk a zdraví patří mezi vzdělávací oblast, jež v poslední době narůstá na významu. *„Zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody.“* [109] Podílí se na něm životní styl, mezilidské vztahy, životní prostředí, bezpečí člověka a mnoho dalších. Žáci jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili hodnotu zdraví jako hlavní předpoklad pro spokojený osobní i pracovní život. Měli by postupně získat odpovědnost za zdraví vlastní i zdraví druhých lidí. Realizace této oblasti by měla být zaměřena na praktickou stránku, to znamená, že například celý život školy má být v souladu s tím, co se žáci učí. Zpočátku je toto učení silně ovlivněno osobním příkladem učitele i celkovou atmosférou ve škole. Později už je kladen důraz na větší samostatnost a zodpovědnost žáků. Celou vzdělávací oblast můžeme rozdělit do dvou oborů: Výchova ke zdraví (ochrana zdraví fyzického, psychického i sociálního) a Tělesná výchova (směřuje žáky k poznávání vlastních pohybových možností a zájmů). [110]

Vzdělávací oblast **Člověk a zdraví** se kromě tělesné a duševní zaměřuje též na sociální pohodu jedince. Zdůrazňuje například vliv mezilidských vztahů, bezpečí člověka a podobně. Opět je především u mladších žáků kladen důraz na osobní příklad a vedení učitele, později jsou žáci vedeni k osobní zodpovědnosti za své zdraví.

Vzdělávací oblast **Člověk a svět práce** se zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky nezbytné pro uplatnění žáků v dalším životě. Žáci se učí pracovat s různými materiály, plánovat, organizovat a hodnotit výsledky jejich činnosti ať již samostatné či skupinové. Důležité je též dodržování pravidel bezpečnosti a hygieny. [111]

Vzdělávací oblast **Člověk a svět práce** vede žáky k jejich budoucímu uplatnění v pracovním procesu, ale též k zodpovědnosti za výsledky své práce a úctě k práci druhých, čímž opět přispívá k jejich úspěšnému zařazení do společnosti.

4.4 Průřezová témata

Důležitým prvkem RVP jsou takzvaná průřezová témata, která postihují aktuální důležitá témata dnešního světa a rozvíjí osobnost žáků především v oblasti postojů a hodnot. Pro samotnou realizaci je důležitá propojenost těchto témat se vzdělávacím obsahem jednotlivých předmětů. [112]

Průřezové téma **Osobnostní a sociální výchova** se zaměřuje na osobnostní rozvoj žáků (rozvoj poznávacích schopností, sebepoznání, sebeovládání, psychohygiena, kreativita), sociální rozvoj (poznávání lidí, mezilidské vztahy, komunikace, kooperace a kompetice) a morální rozvoj (řešení problémů, hodnoty, postoje, etika). [113]

Výchova demokratického občana se podílí na rozvoji demokratických postojů a jednání. Obsahuje okruhy občanská společnost a škola (uplatňování demokratických principů v rámci školy), občan, společnost a stát (práva a povinnosti občana, soužití s minoritami), formy participace občanů v politickém životě (volby, obce) a principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování (principy demokracie, protiváha diktatury, anarchie). [114].

Téma **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** seznamuje žáky s globálními problémy společnosti. Dělí se do okruhů: Evropa a svět nás zajímá (život v jiných zemích), Objevujeme Evropu a svět (naše vlast a Evropa, životní styl v rodinách), Jsme Evropané (kořeny evropské civilizace, mezinárodní organizace). [115]

Multikulturní výchova zahrnuje následující témata: Kulturní diference (jedinečnost každého člověka, respektování zvláštností různých etnik), Lidské vztahy (tolerance, empatie, solidarita, diskriminace, integrace jedince v rámci rodiny, vrstevníků, profese, principy slušného chování, dodržování norem), Etnický původ (rovnost lidí, postavení menšin, nesnášenlivost), Multikulturalita (komunikace s příslušníky odlišných sociokulturních skupin), Princip sociálního smíru a solidarity (nekonfliktní život, lidská práva, odstranění předsudků a diskriminace). [116]

Environmentální výchova umožňuje žákům hlouběji pochopit tematiku životního prostředí, uvědomit si základní podmínky života a odpovědnost současné generace za život generace budoucí. Zahrnuje okruhy: Ekosystémy, Základní podmínky života (ochrana

vody, zemědělské půdy, energie a hospodaření s přírodními zdroji), Lidské aktivity a problémy životního prostředí (ekologické zemědělství, průmysl, doprava, odpady), Vztah člověka k prostředí (naše obec, životní styl, aktuální problémy). [117]

Mediální výchova se zabývá získáváním poznatků v oblasti médií a mediální komunikace. Můžeme opět vyčlenit jednotlivé okruhy: kritické čtení a vnímání mediálních sdělení (kritický přístup ke zpravodajství a reklamě), interpretace vztahu mediálních sdělení a reality (sdělení na základě předsudků či nezaújatého postoje), stavba mediálních sdělení, vnímání autora mediálních sdělení, fungování a vliv médií ve společnosti (role médií v každodenním životě), tvorba mediálního sdělení a práce v realizačním týmu (utváření týmu, význam různých věkových a sociálních skupin pro obohacení týmu, komunikace, stanovení cíle, časový harmonogram). [118]

Také v **průřezových tématech** je pamatováno na oblast úspěšné socializace žáků. Navíc postihují témata pro dnešní svět aktuální a prolínají všemi vzdělávacími oblastmi.

Kupříkladu osobnostní výchova kromě samotného rozvoje osobnosti si klade za cíl též sociální rozvoj žáků zaměřený na poznávání druhých lidí, mezilidské vztahy a komunikaci.

Výchova demokratického občana vede žáky k pochopení principů demokracie a opět záleží na učiteli, zda tyto principy každodenně praktikuje ve svých hodinách. Nikoliv učením se zpacetí, ale konkrétním prožitkem si žáci nejlépe vštípí tyto zásady.

Výchova k myšlení v globálních souvislostech opět učí žáky nemyslet pouze sami na sebe, ale zdůrazňuje sepětí s ostatními už nejen v rámci třídy a školy, ale rozšiřuje se až za hranice naší vlasti.

Multikulturní výchova je opět zaměřena na prvky úspěšné socializace dětí a mládeže. Žáci jsou vedeni k respektování jedinečnosti každého člověka, je kladen důraz na zdravé mezilidské vztahy, empatii, slušné chování k sobě navzájem, zdůrazňuje se zde princip sociálního smíru a solidarity.

Environmentální výchova se zaměřuje na otázku osobní zodpovědnosti v přístupu k životnímu prostředí, opět zde můžeme najít primární prevenci sociálně patologických jevů – vandalizmu, znečišťování životního prostředí a podobně.

Oblast mediální výchovy též významně přispívá k úspěšnému začlenění jedince do

společnosti. Jednak je zde obrovská síla médií v možnosti ovlivňování početné skupiny lidí, kdy je důležité učit žáky kritickému přístupu k vysílaným pořadům, jednak jsou média každodenní součástí lidského života, běžným tématem každodenních hovorů a vděčným společníkem. Důležitá je též schopnost práce v realizačním týmu zaměřená na rozvoj komunikace a dále například na přínos různých sociálních skupin pro obohacení celého týmu.

4.5 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných

V další kapitole se pak autoři RVP zaměřují na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání žáků mimořádně nadaných.

Žáci se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním by měli mít vytvořeny podmínky pro úspěšné vzdělávání a uspokojování speciálních vzdělávacích potřeb. Vzdělání je zaměřeno na vnitřní rozvoj, směřováno ke zlepšování sociální komunikace a k odpovídajícímu pracovnímu uplatnění. [119]

Další kapitola se zabývá vzděláváním **žáků se sociálním znevýhodněním**. Jsou to např. děti z různých u nás žijících menšin (jiné jazykové prostředí, odlišná kultura, výchova, přístup ke vzdělání), dále žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním a ekonomickým postavením, kterým je třeba věnovat specifickou péči, jelikož jsou ve větší míře ohroženi výskytem sociálně patologických jevů. Mezi dlouhodobé cíle školy by pak mělo být zajištění integrace těchto žáků, přičemž: *„Pro úspěšné vzdělávání žáků z kulturně odlišného a mnohdy i sociálně znevýhodňujícího prostředí je nejdůležitějším činitelem především učitel, který své žáky i jejich rodinné prostředí dobře zná, dovede volit vhodné přístupy a vytvářet ve třídě i ve škole příznivé společenské klima.“* [120] Pro úspěšné vzdělávání těchto žáků je třeba spolupracovat s dalšími odborníky (psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky apod.). [121]

Také **žáci mimořádně nadaní** mají své specifické vzdělávací potřeby, na které je třeba ve výuce reagovat. Důležitá je vhodná motivace a rozvoj tohoto nadání i možnost uplatnění v konkrétních činnostech. *„Vytváření vztahové sítě je u mimořádně nadaných*

žáků ovlivněno jejich osobnostní strukturou, zejména převažující silnou tendencí k introverzi. Také některé osobnostní vlastnosti těchto žáků mohou znesnadňovat vytváření nekonfliktních vztahů ať již k vrstevníkům, nebo k učitelům i k sobě samým.“ [122] Právě u těchto žáků je mnoho introvertů, dětí nešpatnou sociální přizpůsobivostí a tendencí ke komunikaci spíše se staršími spolužáky. Může se vyskytovat problém se začleněním těchto žáků do vrstevnické skupiny. Pro jejich úspěšné začlenění je důležité vytvoření pozitivního klimatu ve třídě a individuální přístup (individuální vzdělávací plány, specifické úkoly, samostatné projekty, účast ve výuce se staršími žáky). [123]

V této kapitole opět nacházíme prvky zaměřující se na úspěšné začlenění dětí do společnosti.

Vzdělávání žáků se zdravotním postižením je přímo zaměřeno na rozvoj sociální komunikace a dále pro život nutnému pracovnímu uplatnění.

Žákům se sociálním znevýhodněním je opět věnována speciální péče, samozřejmostí by měl být individuální přístup a spolupráce a s dalšími odborníky dle potřeby tak, aby byla zajištěna jejich úspěšná integrace. Přičemž nejdůležitějším činitelem v celém tomto procesu je opět sám učitel, jeho přístup a schopnosti vytvářet příznivé sociální klima pro všechny žáky.

RVP se věnuje též otázce žáků mimořádně nadaných. Jelikož se jedná o děti se zcela jinými, specifickými potřebami než mají jejich vrstevníci ve třídě, je opět na místě individuální přístup a zaměření na jejich úspěšné začlenění do kolektivu. V případě, že se tito žáci ve třídě nudí, jsou pro své vědomosti ostatními zavrhováni či se pro svoje povahové vlastnosti sami od třídního kolektivu izolují, by totiž mohlo lehce dojít k vytvoření nežádoucích jevů například – nekázeň, vyrušování v hodinách, narušená komunikace se spolužáky či různé druhy agrese. Proto je jistě na místě věnovat těmto dětem dostatečnou pozornost.

4.6 Rozhovor s učiteli prvního stupně základních škol

Do základního souboru jsem zařadil všechny učitele prvního stupně. Tito učitelé mohou totiž působit na děti již od nejtělejšího věku, kdy se tvoří základy jejich

socializačního procesu ve školním kolektivu. Navíc v tomto věku žáci považují své učitele za osoby blízké a často jsou jim velkým vzorem.

Ze základního souboru učitelů 1. stupně pak byl proveden záměrný výběr. Výběrový soubor tvoří skupina pěti pedagogů 1. stupně ZŠ zahrnující 2 učitele působící pouze na venkově, 2 učitele působící pouze ve městě a 1 učitele se zkušenostmi na venkově i ve městě. Z jiného úhlu pohledu je možné tyto učitele rozdělit podle délky vyučovací praxe na učitele s praxí s praxí do 15 let a s praxí nad 15 let.

Jelikož jsem chtěl hlouběji proniknout do zvolené tematiky, rozhodl jsem se pro kvalitativní výzkum formou řízeného rozhovoru.

Rozhovor – seznam otázek

- 1) Co se vám vybaví pod pojmem socializace?
- 2) Kdo/co si myslíte, že v dnešní době nejvíce ovlivňuje socializační proces dětí a mládeže?
- 3) Pociťujete nějakým způsobem společenskou proměny v rámci rodiny (rozvedená manželství, nevlastní rodiče a sourozenci, ekonomická úroveň rodiny) v souvislosti se socializačním procesem dětí ve třídě?
- 4) Jak vnímáte svůj vlastní vliv na socializační proces žáků?
- 5) Nacházíte nějaké výhody v práci s dětmi dle RVP z hlediska možnosti působení na jejich úspěšnou socializaci oproti původním osnovám?
- 6) Myslíte si, že je v dnešní době socializační proces dětí a mládeže nějak narušen? Pokud ano, s jakými problémy se setkáváte u takto narušených jedinců?
- 7) Jakým způsobem se snažíte působit na žáky z hlediska prevence sociálně patologických jevů?
- 8) Vedete své žáky nějakým způsobem k vlasteneckému cítění?
- 9) Dovedl/a byste vystihnout nejdůležitější myšlenky projektu Respektovat a být respektován?
- 10) Vzpomenete si na některého ze svých vlastních pedagogů, který nějak výrazněji ovlivnil Vás a Vaše názory, chování, postoje?

Analýza a interpretace výsledků výzkumu

Ad 1)

Pod pojmem socializace si tři z učitelů vybavili začlenění jedince (uvedli člověka/děti/žáků) do určité skupiny lidí, do sociální skupiny – třídy, kolektivu, školy. Zbývající dvě kantorky přiznaly, že se pro jistotu podívaly do slovníku, uvedly tudíž přesnou definici o začlenění jedince do společnosti.

Ad 2)

Zde se všichni učitelé shodli včetně pořadí na daném okruhu lidí ovlivňujících socializační proces dětí a mládeže následovně: 1. místo – rodina, 2. místo – škola (učitelé, spolužáci), 3. místo – kamarádi (party, kroužky).

Ad 3)

Ačkoliv je uvedena rodina na prvním místě v socializačním procesu, opět se setkáváme se shodným názorem učitelů, že novodobé trendy (zvyšující se rozvodovost, střídání partnerů rodičů, nižší ekonomická úroveň rodiny) působí na děti negativním způsobem.

Učitelé se setkávají s dětmi ze střídavé péče, které neustále nemají školní pomůcky, protože si je nechaly buď u mámy nebo u táty, děti z rozvedených rodin bývají často smutné až zakřiknuté, uzavírají se do sebe a nechtějí příliš navazovat vztahy s ostatními spolužáky. Děti rodičů, kteří na výchovu nemají příliš času a své potomky zanedbávají, se často zapojí do nějaké party většinou starších spolužáků a již jsou strženi k různým delikvencím, kouření a podobně.

Také ekonomická úroveň rodiny se promítá do socializačního procesu dětí a mládeže. V jedné třídě jsou děti bohatých podnikatelů, které se předvádí drahými mobily a hračkami, ale jejich morální hodnoty jsou někdy dosti pokřivené. Na druhé straně jsou tu děti z chudších rodin, které často čelí posměchu za své oblečení, školní vybavení či za to, že tatínek je zaměstnán jako zametač chodníků. S těmito rozdíly se častěji setkávají učitelé ve městech, děti z rozvedených rodin se ale stále častěji objevují na venkovských školách.

Ad 4)

Nejčastěji učitelé zmínili následující body, které považují za důležité při snaze

o úspěšnou socializaci dětí a mládeže: snaha o začlenění dětí do kolektivu třídy, vytváření pozitivního klimatu ve třídě, každodenní práce s dětmi, dodržování pravidel ve třídě/hodině, společné exkurze, výlety, skupinová práce, rozhovory, diskuse.

Zároveň však paní učitelka uvedla příklad romského dítěte ve třídě, kde přiznává, že se přes všechny její snahy socializační proces zatím příliš nedaří.

Ad 5)

Zde se čtyři učitelé shodli na tom, že ať jsou jakékoliv osnovy, vždy v otázkách socializace nejprve záleží na osobnosti kantora, na jeho práci se třídou, na osobním příkladu.

Každopádně RVP dávají větší prostor skupinové práci, vzájemné spolupráci žáků, kteří jsou vedeni k ohleduplnosti k druhým. Jsou zde činnosti zaměřené na rozvoj komunikačních dovedností, žáci se učí naslouchat druhým a vyjádřit svůj vlastní názor, obhájit si ho, argumentovat. Zde vidí výrazný rozdíl především starší kantoři, kteří ještě zažili éru socialismu. Dále jsou žáci vedeni k tvořivému myšlení a vedeni k výchově svobodného, ale zodpovědného občana. Všichni učitelé se též shodli na tom, že je mnohem častěji využíván individuální přístup k žákům.

Ad 6)

Odpovědi na tuto otázku se úzce prolínaly s odpověďmi na otázku třetí. Většina problémů dětí totiž pramení z rodinného prostředí. Děti z takovýchto rodin jsou podle učitelů nesebevědomé a mohou se častěji stát obětí šikany a nebo naopak si nedostatek vlastní ceny kompenzují v roli šikanujícího. Některé děti také nechtějí spolupracovat ve skupině s určitými typy žáků (s horšími studijními výsledky, s žáky nemoderně oblečenými a podobně). Jako další udávají učitelé fakt, že stále více dětí tráví čas sami doma u počítače, méně častěji se setkávají například venku mimo školu a nevytváří se mezi nimi pevnější přátelství. Tento fakt opět převažuje v městských školách.

Ad 7)

Zde všichni učitelé opět uvádějí důležitost působení učitele na žáky v každodenním životě. S žáky jsou rozebírány negativní jevy, ale i příznivé aspekty, které jsou využívány ve výchovném procesu.

Všichni učitelé dále uvádí skutečnost, že každá škola má na každý školní rok

vypracovaný takzvaný minimální preventivní program, který má zajišťovat odolnost žáků vůči sociálně patologickým jevům a vést je ke správným postojům vůči zátěžím a problémům. Na prvním stupni má tento program na starosti právě třídní učitel. Mezi základní body uvádí učitelé: vytváření pozitivního klimatu ve třídě, výchova ke správné životosprávě jako prevence užívání alkoholu či kouření, důraz na morální výchovu, společné sportovní a kulturní akce, které jsou příkladem vhodného využití volného času, skupinové práce vedoucí žáky ke spolupráci. Dále jsou to diskuse, hraní rolí a dramatická výchova.

Jeden z kantorů uvádí, že by uvítal vytvoření předmětu ve smyslu etické výchovy zaměřeného právě na morální výchovu, mezilidské vztahy, komunikaci apod.

Ad 8)

Zde se učitelé shodují na tom, že již samotný pojem vlastenectví jim nějak neseďí, zdá se jim být poněkud nadnesený. Nicméně všichni učitelé prvního stupně vedou své žáky pozitivnímu vztahu ke své třídě, škole, okolí, obci či části obce. O něco těžší úkol mají v tomto směru učitelé ve městech, kde se žáci mnohem častěji stěhují a sotva si vybudují vztah k jednomu místu stěhují se zase jinam. Na vesnicích většina dětí bydlí velkou část svého života v jedné obci, mají zde vybudované pevné vztahy rodinné, přátelské, sousedské, svoje oblíbená místa pro hry a setkávání s kamarády a tento vztah k rodnému místu bývá obvykle mnohem vřelejší.

Ad 9)

Pouze dva učitelé ze základního souboru bylo seznámeno s projektem Respektovat a být respektován. Jeden z nich se dokonce zúčastnil seminářů osobně vedených autory projektu manželky Kopřivovými, druhý se věnoval této problematice v rámci samostudia dostupné literatury.

Oba kantoři se jednoznačně shodli na tom, že myšlenky projektu Respektovat a být respektován je posunuly kupředu v přístupu k výchovně vzdělávacímu procesu. Ačkoliv si tito pedagogové byli jisti, že pro své žáky dělají maximum, nepopírají ani velkou míru přirozené autority a oblíbenosti u svých žáků, oba bez rozpaků přiznávají, že po prostudování nových poznatků byli velice zaskočeni tím, jak vlastně dělali spoustu věcí „špatně“. Zejména otázka pochval, kterou dosud považovali za důležitý motivační prvek či

časté používání soutěží s cílem zpestřit dětem hodinu a „naučit je prohrávat“. Běžné používání zákazů, varování, občasné nálepkování či používání trestů je natolik zažitě dlouholetým používáním a naší vlastní výchovou, že je těžké i přes nadšení pro nový přístup je z navyklého stereotypu vymýtit.

I když není samozřejmě lehké změnit svůj přístup ze dne na den, shodli se oba tito pedagogové na tom, že rozšíření myšlenek programu Respektovat a být respektován rozhodně slouží pro dobro věci, bezkonkurenčně přispívá k úspěšnému začleňování dětí do třídního kolektivu i celé společnosti a vede k budování jejich sebeúcty. Neboť jak už bylo kdesi řečeno, kdo si váží sám sebe, váží si i druhých.

Ad 10)

Během rozhovoru jsem zjistil, že dotazovaní učitelé byli ovlivňováni kantory všech stupňů stávajícího školství.

Tři paní učitelky si připomněly „hodnou“ paní učitelku z prvního stupně, kterou měly velice rády a už tehdy zatoužily stát se též paní učitelkou. Dva z pedagogů pak vzpomínají na neslavný začátek školní docházky, kdy si školu díky svému učiteli/učitelce zošklivili. Jedna z nich dokonce pro nespokojenost svou i rodičů přešla ve 4. třídě na jinou školu.

Dvě z kantorek si vzpomněly na své učitele z druhého stupně, kde se v podstatě nezávisle na sobě shodly, že byli ovlivněny v pozitivním smyslu učiteli, kteří s žáky jednali na rovínu, férovým způsobem, bez zbytečných vyhrožování a zastrašování a tito učitelé, že pak měli u žáků přirozenou autoritu. Na druhou stranu se zde objevilo i několik učitelů působících vyloženě negativním dojmem. Jejich jednání směřovalo k zastrašování, vynucené autoritě, nespravedlivému přístupu k žákům a podobně. Obě paní učitelky vzpomínaly na to, že cílem žáků v těchto hodinách bylo prostě „přežít“. Samozřejmě že i od takovýchto kantorů si žáci nesou něco do života.

Čtyři z pěti dotazovaných vzpomínalo na své učitele ze střední školy, kde se již objevuje jiný přístup k žákům, kteří jsou i více schopni posoudit kvality učitele z hlediska pedagogického i lidského. Jedna paní učitelka přiznala, že ji nové metody práce na střední škole (projekty, skupinová práce) natolik oslovily, že se podobnému tématu (kooperativní výuka ve škole) později podrobně věnovala ve své diplomové práci a že se tyto nové prvky snaží začleňovat do výuky co nejčastěji.

Čtyři kantoři pak vzpomněli na své profesory z vysokých škol, kteří je kromě lidského hlediska ovlivnili především v oblasti pedagogické (ukázali jim nové metody výuky, strategie, přístup k vyrušujícím žákům, zajímavé náměty na činnost v jednotlivých předmětech a podobně). Všichni se shodli na tom, že si dle svého oblíbeného učitele vybírali téma svojí diplomové práce, jelikož pro ně bylo nedůležitějším faktem spolupracovat na tak důležitém úkolu s člověkem, kterého si váží a kterému důvěřují. Jelikož učitelé 1. stupně vyučují všechny předměty, rozhovor se začínal postupně rozšiřovat vzpomínkami na učitele jednotlivých předmětů a byl jsem tedy nucen vybrat zde jen několik z mnoha případů. Uvedl bych zde ještě jeden pro mě obzvlášť oblíbený: Paní učitelka angličtiny přistoupila ve vyučovací hodině ke svému žáku a povídá mu tiše: „You are my best.“ Druhý den přistoupila k dalšímu žáku a říká mu tutéž větu. Tak postupně obchází celou třídu až každý slyší, že je u paní učitelky oblíbený, že si ho váží. Je neuvěřitelné, jak to dovede zvýšit motivaci dítěte a změnit jeho přístup k danému předmětu.

Na závěr ještě vzpomněli tři učitelé na své starší kolegy a tzv. zavaděcí učitele. Dva z nich nedají dopustit na své starší kolegy, kteří je do praxe vybavili cennými radami a zkušenostmi, poskytli jim vlastní nápady a vždy byli ochotni pomoci radou či jinak. Třetí kantorka má zkušenost naprosto odlišnou, kdy se zavaděcí paní učitelka obávala své „mladší konkurence“ a start do pedagogické praxe jí nikterak neulehčovala, spíš naopak. Ta tedy rozhodně k úspěšnému zapojení mladé kolegyně do nového kolektivu v novém zaměstnání nepřispěla.

Pokud bych tedy shrnul výsledky svých rozhovorů s vybranými učiteli, došel jsem k následujícím **závěrům**:

Všichni učitelé měli představu o významu pojmu socializace, přičemž se vzhledem k svému povolání soustředili na začlenění žáků do třídního kolektivu. Podle těchto pedagogů má největší podíl na úspěšné socializaci dětí rodina, následuje škola a poté kamarádi. Ačkoliv se rodina u všech dotazovaných objevuje na prvním místě, současně kantoři dodávají, že rodinné problémy, rozvedené rodiny, morální zásady dětí bohatých podnikatelů či potíže rodin s ekonomickými problémy negativně ovlivňují socializační proces dětí a mládeže.

Svůj vliv na socializaci mládeže vidí učitelé především ve snaze o úspěšné začlenění

všech dětí do třídního kolektivu, v budování pozitivní atmosféry ve třídě a přátelských vztahů, v dodržování společných pravidel, skupinové práce, společných mimoškolních zážitcích.

Nové RVP dle učitelů skutečně dávají dostatečný prostor pro působení na žáky z hlediska jejich úspěšné socializace. Žáci jsou dnes mnohem více vedeni ke spolupráci, k rozvoji komunikačních schopností, schopností vlastní argumentace i umění vyslechnout a respektovat názor druhého. Dále se zaměřují na tvořivé myšlení, výchovu svobodného občana a v mnohem větší míře se projevuje individuální přístup k žákovi. Zároveň však učitelé svorně dodávají, že způsob, jakým budou tyto možnosti (a zda vůbec budou) využity ve prospěch žáka je v rukou jejich učitelů.

Ti se totiž kromě výuky stále častěji zabývají problémovým chováním žáků, nekázní, sociálně patologickými jevy. Jelikož se jedná v současné době o velice aktuální problematiku, každá škola je již vybavena tzv. „Minimálním preventivním programem“, který v sobě zahrnuje prvky působící jako primární prevence proti již zmíněným sociálně patologickým jevům. Zde na prvním stupně je toto působení opět v rukou třídního učitele.

Kromě toho se většina učitelů snaží dále vzdělávat a využívat ve své práci netradiční prvky výuky, mezi nejčastější se řadí skupinové práce, dramatizace, hravé učení. Vzhledem k dalšímu vzdělávání učitelů a jejich působení na žáky jsem se zajímal o zkušenost učitelů s programem Respektovat a být respektován. Zatím pouze dva z nich byli s tímto programem seznámeni a oba jsou ve fázi zavádění jeho prvků. Protože však ocenili stejně jako já jeho přínos pro efektivní komunikaci s žáky a zlepšování mezilidských vztahů nejen v rámci třídy, rozhodl jsem se o rozšíření myšlenek toho programu mezi další pedagogy. Ti po počátečním seznámení byli nadšení novým přístupem a rozhodli se pro další studium tohoto programu.

Závěrečná otázka opět zdůrazňuje skutečnost, že žijeme v lidské společnosti, která se zakládá na setkávání lidí mezi sebou a jejich vzájemném ovlivňování. Vzhledem k tomu, že děti a mládež stráví ve školním prostředí devět, třináct i sedmáct let svého života, hraje působení kantorů směrem k žákům stále velkou roli.

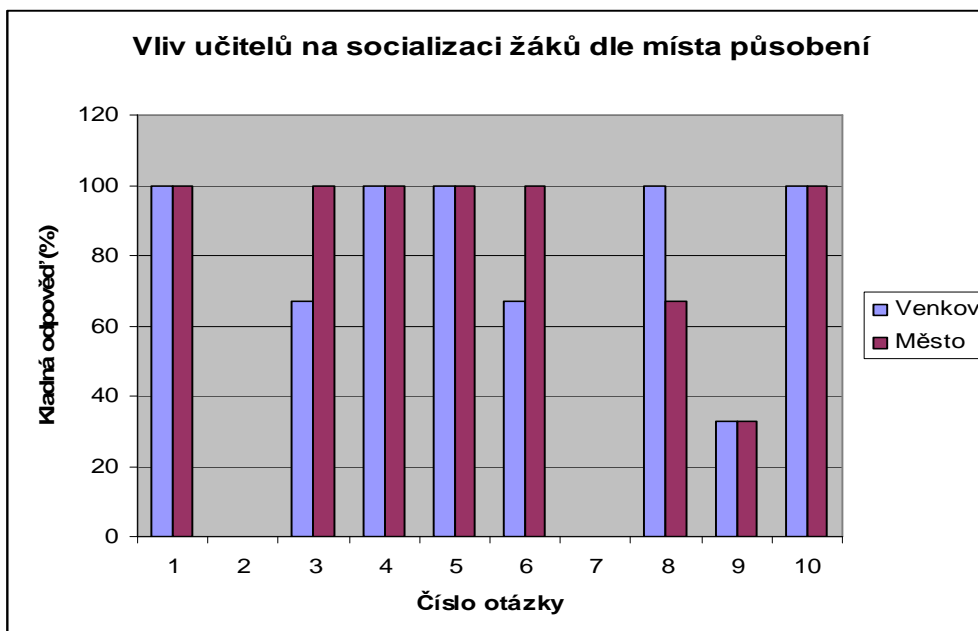
Pro větší přehlednost výsledků rozhovorů jsem vytvořil dva grafy. První z nich se věnuje vlivu učitelů na socializaci žáků podle místa působení a ten druhý pak vlivu učitelů

na socializaci žáků podle délky praxe. V prvním a druhém grafu můžeme zjistit procentuální vyjádření k níže uvedeným otázkám č. 1-10, otázky č. 2 a 7 jsou vyjádřeny v jednotlivých diagramech, které uvádím dále.

Body 1 – 10 se vztahují k následujícím otázkám a jejich výsledkům.

1. Učitelé prokázali znalost pojmu socializace.
2. Kdo podle učitelů v dnešní době nejvíce ovlivňuje socializační proces dětí a mládeže? (Diagram č. 1)
3. Učitelé mají časté zkušenosti s negativním vlivem rodinných problémů na socializační proces dětí ve třídě.
4. Učitelé jsou si vědomi svého vlivu na socializační proces ve třídě.
5. RVP učitelům umožňují dostatečně působit na socializaci dětí ve třídě.
6. Učitelé se často setkávají s dětmi s narušeným socializačním procesem.
7. Jakým způsobem učitelé působí na žáky z hlediska prevence sociálně patologických jevů? (Diagram č. 2)
8. Učitelé vedou své žáky k vlastenectví.
9. Učitelé prokázali znalost hlavních myšlenek projektu Respektovat a být respektován.
10. Učitelé byli nějakým způsobem ovlivněni svými bývalými kantory.

Graf č.1 Vliv učitelů na socializaci žáků dle místa působení

Graf č. 2 Vliv učitelů na socializaci žáků dle délky praxe

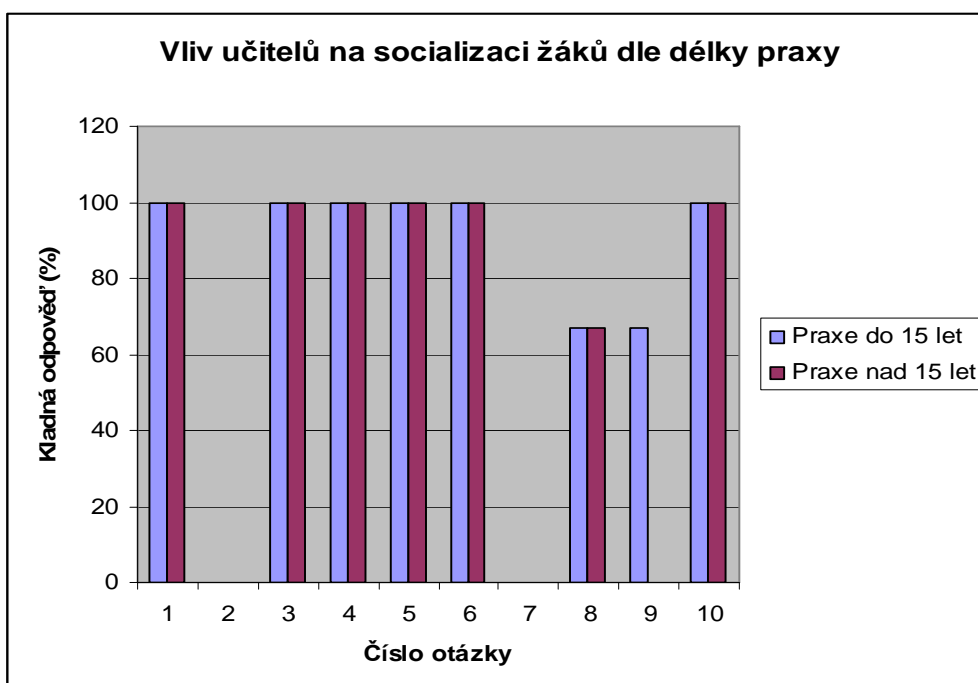

Diagram č. 1 Nejvyšší míra ovlivnění socializačního procesu dětí a mládeže

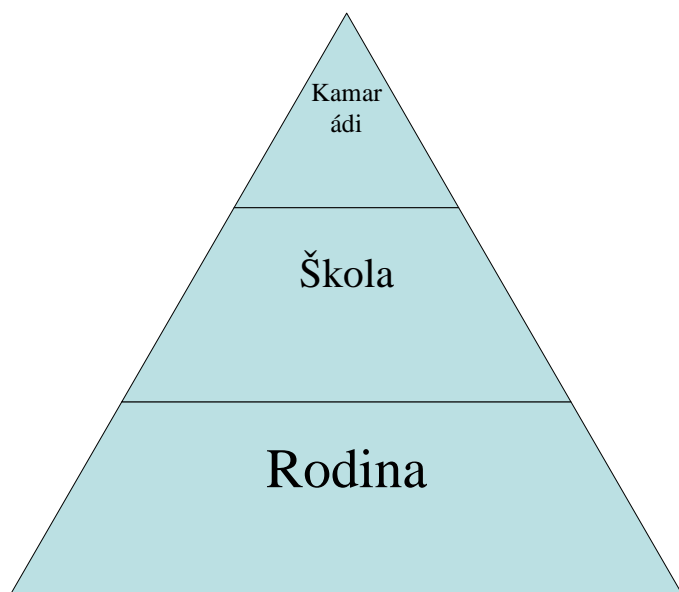

Diagram č. 2 Působení učitelů na žáky z hlediska prevence sociálně patologických jevů

5. RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN

V následující kapitole se zabývám programem Respektovat a být respektován. Jedná se o pojetí **respektu** jako důležitého prvku pro mezilidské vztahy a výchovu. Na základě partnerského přístupu k dětem a efektivní komunikaci dochází k budování sebeúcty dětí. Děti, které si váží sebe i druhých, které dokáží vyjádřit své pocity a názory, se snadněji dokáží vyrovnat s problémy a překážkami běžného života a říci si o pomoc v případě potřeby, což považuji za významný krok v prevenci sociálně patologických jevů.

Jelikož pouze dva z dotazovaných pedagogů byli seznámeni s tímto projektem, přičemž oba svorně souhlasili s tím, že je pro ně obrovským přínosem v pedagogické praxi a jejich přístupu k žákům, rozhodl jsem se pro shrnutí hlavních myšlenek této knihy a jejich poskytnutí ostatním dotazovaným pedagogům.

Autory knihy jsou manželé Kopřivovi, Dobromila Nevolová a Jana Nováčková. Manželé PhDr. Pavel Kopřiva a Mgr. Tatjana Kopřivová jsou psychologové s praxí v oboru klinické psychologie, psychoterapie a poradenství, spolupracovali na nejrůznějších školních projektech a programech, nyní působí jako lektoři výcvikových kurzů pro učitele a veřejnost. PhDr. Dobromila Nevolová a PhDr. Jana Nováčková, CSc. jsou též psycholožky a spoluautorky vzdělávacích programů pro učitele.

Hlavním tématem knihy je **pochopení respektu jako základního postoje pro vztahy a výchovu**, autoři se zaměřují na partnerský přístup k dětem založen na efektivní komunikaci. Kniha obsahuje teoretický základ sloužící k zamyšlení, ale vychází též z praxe a obsahuje řadu praktických návodů, rad a zkušeností, které si může každý z nás kdykoliv vyzkoušet v běžném denním životě. Kniha je určena především pro rodiče, učitele a vychovatele zabývající se výchovou dětí a mládeže, ale je přínosem pro každého, kdo má zájem o osobnostní růst a zlepšení komunikace a vztahů s ostatními.

V úvodu knihy se dozvídáme o důvodech, které přiměly manžele Kopřivovy k sepsání této knihy. Jejich záměr vychází z vlastní zkušenosti s výchovou dětí a jejich snahou o zvnitřnění hodnot tak, aniž by na blízku byla jakákoliv vnější kontrola. Jak sami říkají, není nejdůležitější to, jak se děti chovají pod naším dozorem, ale to, jak se chovají

v nepřítomnosti rodičů.

V počátečních kapitolách nás autoři seznamují s **autoritativním** (mocenským) přístupem k výchově, přístupem **liberálním** a **přístupem partnerským** (demokratickým), jež jednoznačně preferují. „*Partnerský přístup dospělých k dětem je nejen možný, ale i nutný pro to, aby z dětí vyrostli kompetentní a zodpovědní lidé, schopní řešit problémy současného světa.*“ [124] Tento partnerský přístup úzce souvisí s respektem k druhému člověku nejen dospělému, ale i dítěti. Faktem je, že naše generace i generace před námi byly vychovávány jednoznačně autoritativním způsobem, který si pak automaticky přenášíme do výchovy vlastních dětí.

V dalších kapitolách se autoři zaměřují na **neefektivní způsoby komunikace**, které běžně používáme (ač v nejlepší víře) aniž si to uvědomujeme, protože jsme v tomto stylu byli sami vychováni. Jedná se o výčitky (kdybys aspoň, ty nikdy vždycky...), obviňování, poučování, moralizování, kritiku zaměřenou na chyby, citové vydírání (já/někdo kvůli tobě...), zákazy, varování (nedělej to, nebo se ti stane...), negativní scénáře, proroctví (co z tebe bude...) nálepkování (on je takový...), příkazy (okamžitě udělej...), vyhrožování (přestaň nebo..., běda jestli...), křik, srovnávání, dávání za vzor, řečnické otázky (ty snad nevíš...), urážky, ponižování, ironie shazování a další. Všechny tyto prvky používáme naprosto automaticky, s cílem dosáhnout svého, aniž bychom si uvědomovali následky, které tento přístup zanechává na dětech. Jako bychom říkali: jsi hrozný, jsi k ničemu, nevážím si tě.

Autoři nám nejen objasňují, proč tento způsob komunikace nemůže být efektivní, ale hned v další kapitole nabízejí takzvané **efektivní komunikační postupy** a dovednosti, které jsou založeny na respektujícím přístupu k dětem. Jedná se o popis (vidím, slyším, že...), informaci, sdělení (je potřeba udělat, pomůže, když...), vyjádření vlastních potřeb a očekávání (potřebuji, pomohlo by mi, očekávám, že...), možnosti volby (uděláš to tak nebo tak...), oslovení dítěte jménem, prostor pro spoluúčast dětí (co s tím uděláme, co si o tom myslíš...) a podobně. Tento způsob komunikace se zaměřuje na rozvoj osobnosti dítěte, pečuje o mezilidské vztahy a směřuje děti ke správnému chování a jednání. Děti nejsou nijak manipulovány, rodič jako by říkal: „Jsi fajn. Jen je třeba udělat“ Pozitivní na tom celém je, že kdo má zájem, může se těmto efektivním komunikačním dovednostem

kdykoliv naučit.

Dále se autoři zabývají **otázkou emocí**, které jednoznačně ovlivňují naše chování a naznačují, jak s těmito emocemi pracovat – empatická reakce, pojmenování našich pocitů, přání a očekávání druhých, já – výrok (vadí mi, že..., očekávám, že...) a podobně. Autoři objasňují vliv emocí na naše chování a jednání („Když jsme v silných emocích, logika jde stranou“). Zdůrazňují, že každý máme právo prožívat to, co právě prožíváme (včetně toho cítit se naštvaně, zklamaně a podobně) a že je důležité všechny tyto emoce přijímat. Jen tak je můžeme lépe poznat a pochopit a později i zvládnout. Naopak popírání, zlehčování, vyptávání, vysvětlování (musíš pochopit, že...), obviňování (můžeš si za to sám), litování (chudinko...) svalování viny na druhé či kritizování emocí (to nic není, nic si z toho nedělej, ty jsi chudinka...) může brzdit osobnostní rozvoj dítěte. Autoři pak opět nabízí cestu, kterou lze postupovat – **empatickou reakci**. Ta je složena z aktivního naslouchání, pojmenování pocitů a vyjádření podpory.

V souvislosti s autoritativním přístupem k výchově se další kapitola zabývá otázkou **trestů**. Ty však vedou buďto k slepé poslušnosti nebo naopak k agresi a vzdoru a narušují nejen sebeúctu, ale i emoční, sociální a morální vývoj jedince. Děti se chovají podle očekávání dospělého, pokud hrozí trest. Ale znakem úspěšné výchovy je to, jak se děti chovají v naší nepřítomnosti. Tresty v sobě skrývají různá poselství jako například: rodiče mně nemají rádi, nenávidím je, naschvál to budu dělat, boj o moc, pokud mi nevdá trest, mohu se tak chovat znovu. Jako alternativu autoři vidí **dopad přirozených důsledků** na dítě a snahu o spoluúčast a nápravu než trestání dětí. Zároveň však odkrývají nebezpečí poslušnosti v souvislosti s propadnutím nějaké partě.

Nemenším rizikem ve výchově jsou pak **odměny a pochvaly**. Ty ve skutečnosti snižují zájem (o učení, práci apod.) a představují též rizika v morálním vývoji jedince. Odměny jsou chápány jako nějaký „úplatek“ a pokud jsou děti za vykonávanou činnost odměněny, automaticky odměnu očekávají i příště. Stejně tak je rizikové používání odměn ve škole formou puntíků, razítek či hvězdiček, jelikož často odměňované děti jsou většinou vrstevníky neoblíbené a ty neodměňované pak ztrácejí motivaci. Celá situace směřuje děti k přijímání morálky úplatků a možnosti kupování si druhých odměnami. Odměnami je potlačována tvořivost dětí (ty se soustředí na množství, na nejrychlejší splnění úkolu, ne

kvalitu). Podobné poselství mají též pochvaly, ve kterých nám někdo nadřazený říká: „Děláš věci k mé spokojenosti.“ Rodiče či vychovatelé by jako alternativu měli dětem poskytnout **uznání, ocenění** (výrok šitý na míru) a **zpětnou vazbu** ve smyslu věcného vyjádření zaměřeného na činnost a chování nikoliv na hodnocení osoby.

Dítě by nemělo pracovat a jednat na základě trestů a odměn, ale na základě vnitřní motivace, která je mu vrozená. Důležitá je zde smysluplnost vykonávané činnosti, umožnění spolupráce (ve dvojici, ve skupině), svobodná volba (s kým budu pracovat, kdy, jak) a opět zpětná vazba.

V závěrečných kapitolách autoři zdůrazňují **potřebu sebeúcty** („Kdo se naučí vážit si sám sebe, naučí se také vážit si ostatních.“) a zaměřují se na nácvik praktických dovedností ve smyslu proaktivního chování (lepší je předcházet než napravovat). Přistupují k objasnění lidského chování z hlediska naplňování přirozených lidských potřeb. Speciální kapitola je pak věnována využití těchto aktivit ve školním kolektivu. Je opět zdůrazňován respektující přístup k dětem, prvky efektivní komunikace, důležitost sociálního klimatu a vztahů ve třídě, spoluúčast dětí při výuce a rozvoj vnitřní motivace. Autoři též zmiňují nezdravý vliv soutěžení spojený s výukou a často používaný ve škole.

Poslední kapitola je věnována autorům (jejich vzdělání a povolání) a kurzům a seminářům (včetně jejich zaměření a časového rozsahu), které je možné v souvislosti s danou tematikou navštívit. Jsou zde též uvedeny kontakty (adresy, telefony, emailové adresy a webové stránky autorů).

Jak již jsem zmínil na začátku, kniha mě velice zaujala svým novým přístupem k výchově a vzdělávání. Ve spoustě věcí jsem objevil přesně vystižené momenty ze svého života. Např. typicky mocenský přístup k mojí výchově ze strany otce, vliv trestů na mě měl přesně ten účinek popisovaný autory – snaha dělat naschvály, negativní pocity směrem k rodičům či vzdorovitost, což jsem si dřív vůbec neuvědomil. Také jsem byl dosud mylně přesvědčen o pozitivním působení pochval.

Uvědomil jsem si též zpětně důležitost sociálního klimatu ve třídě a přesně ty učitele, kterých se člověk vyloženě bál a nebyl tak schopen soustředit se na kvalitní výkon. Takto bych mohl pokračovat dalším výčtem, jelikož téměř každá kapitola mi pomohla pochopit či objasnit nejrůznější životní situace. Vzhledem k tomu, že jsem měl možnost hovořit o knize

s učiteli základní školy, dozvěděl jsem se, jak byly rozčarováni např. informací o negativním vlivu soutěžení, které s nejlepším úmyslem používaly téměř denně pro oživení a zpestření výuky. Takže i učitelé se pořád učí a díky za to, že jsou ochotni se učit.

Každopádně bych chtěl říci, že v myšlenkách této knihy vidím veliký krok dopředu v dnešní výchově a vzdělávání a i kdyby se tímto přístupem k dětem a mládeži (respektováním a budováním jejich sebeúcty) podařilo alespoň o několik procent snížit výskyt sociálně patologických jevů dětí a mládeže, má význam se touto myšlenkou zabývat.

Kdo jiný však musí změnit svůj přístup, studovat nové pojetí výchovy a komunikace a zavádět je do každodenní praxe? Jsou to právě učitelé, jejichž místo je v tomto bodě zkrátka nezastupitelné.

Protože jsem měl možnost tyto myšlenky nabídnout a zprostředkovat pedagogům, kteří se s nimi ještě nesetkali, mohu pouze říci, že je nové nápady a názory natolik zaujaly, že se rozhodli pro další samostudium, jedna paní učitelka se hned začala zajímat o návštěvu příslušného semináře. S jakým úspěchem budou pokračovat v této práci budu moci zjistit a za čas, ale pevně doufám, že alespoň něco z toho pomůže ke zlepšení vztahů ve třídě a přispěje ke zlepšení komunikace mezi učiteli a žáky, postupně pak mezi žáky navzájem.

6. NÁMĚTY NA ČINNOSTI PODPORUJÍCÍ ZAPOJENÍ ŽÁKŮ DO KOLEKTIVU

V závěrečné kapitole jsem se po rozhovoru s učiteli rozhodl přidat několik námětů podporujících spolupráci žáků ve třídě a jejich zapojení do kolektivu. Jelikož jsou učitelé ze všech stran zahlcováni požadavky co vše zapojit do výuky (projekty, činnosti k významným výročím, dopravní výchova, environmentální výchova, sexuální výchova, minimální preventivní program a spousta dalších), dohodli jsme se na tom, že by ocenili jednoduché stručné nápady, které mohou ve svých hodinách kdykoliv využít a přizpůsobit svým podmínkám a požadavkům.

Protože se celou dobu snažíme hledat nejlepší cesty pro úspěšnou socializaci dětí a mládeže, rozhodl jsem se v této části vybírat úkoly a náměty zaměřené v co největší míře na **kooperativní učení**.

Jelikož lidskou společnost tvoří převážně různě se překrývající kooperující skupiny (rodiny, sousedé, pracovní týmy) a právě školy mají za úkol děti socializovat, připravit na jejich roli dospělého ve světě, měla by se právě škola soustředit na vybavení žáků kooperativními dovednostmi. Kromě toho se stále častěji ztrácí funkce rodiny jako spolupracující skupiny a tato zodpovědnost je tím pádem stále častěji přesouvána na školu. Naštěstí se školy začínají věnovat této problematice čím dál zodpovědněji, protože kooperace je ve své podstatě *„dlouhodobá a systematická prevence negativního chování dětí a mládeže.“* [125] A opět se musíme vrátit k podstatné myšlence prolínající celou touto prací, tedy že kvalita vyučování, volba metod, zapojení spolupráce dětí ve výuce spočívá v rukou jejich učitele. [126]

6.1 Jazyk a jazyková komunikace

Pohádka o pěti barevných ptáčích (Příloha č. 1)

Pro přečtení pohádky může učitel zvolit dle čtenářské úrovně svých žáků libovolný

přístup. Žáci, kteří se teprve učí číst a potřebují překonat obtíže při čtení, mohou použít metodu párového čtení. To znamená, že slabší žák čte nahlas společně s učitelem (či ve čtení zdatnějším spolužákem). Při chybě je čtení zastaveno a chyba bezprostředně napravena. Mezi vedoucím a dítětem je předem dohodnutý signál, kterým dá dítě najevo, že další část textu dokáže zvládnout samostatně. Za samostatné čtení a samostatnou opravu chyby by mělo být dítě vždy oceněno. [127]

Žáci zdatnější ve čtení mohou přistoupit k tichému čtení s porozuměním, žáci čtou svým vlastním tempem.

Po přečtení pohádky žáci utvoří pětičlenné skupiny a společně diskutují o skrytém významu pohádky. Poté vybraný žák z každé skupiny prezentuje názory skupiny před celou třídou a následuje srovnávání jednotlivých názorů případně hledání hlavní společné myšlenky.

Na závěr si žáci opět ve skupinách připraví pantomimické předvedení nějaké známé pohádky, ostatní skupiny hádají, o jakou pohádku se jedná. Opět zde vyplývá skutečnost, že jeden žák jen těžko pantomimicky předvede úryvek z pohádky tak, aby ji ostatní poznali, kdežto skupina žáků si s tímto úkolem lehce poradí, procvičí se v komunikaci, spolupráci a navíc si užijí i společné legrace.

You are happy (Příloha č. 2)

V oblasti Cizí jazyk jsem vybral jednoduchou píseň, kterou mohou učitelé využít u všech žáků 1. stupně. Žáci většinou budou znát českou verzi této písně - Kdo jsi kamarád, tak pojď si s námi hrát (Příloha č. 3), přičemž učitelé mohou s touto verzí začít a opět se zde připomíná role přátelství.

Následuje nácvik anglické verze písně, kde je text lehce pozměněn (Kdo jsi šťastný...zatleskej, zadupej...). Jedná se o opakovaný zpěv jednoduché písně, doplněný vždy obměňovanými pohyby. Můžeme využít uspořádání dětí do předchozích skupin a zadat dětem úkol, kdy mají zapsat nejvíce (případně se shodnout na pěti nejdůležitějších bodech), kdy jsou šťastní.

V rámci tvořivosti mohou po nácviku písně jednotlivé skupiny vymyslet další sloky

(opět doprovázené pohyby) k dané písni.

6.2 Matematika a její aplikace

Co se týká tematického zaměření, ideální oblast v matematice jsou slovní úlohy. Matematická část se přizpůsobí aktuálním znalostem žáků, části slovního zadání se meze nekladou.

Proto jednou z možností skupinové práce je vytvořit jakoukoliv slovní úlohu na téma les nebo ptactvo. Tyto slovní úlohy si pak skupiny vymění a skupina, která obdržela zadanou slovní úlohu se ji pokusí vyřešit.

Další možností je zadat skupinám na kartách hotovou slovní úlohu. Žáci mají tuto úlohu společně vyřešit a poté připravit otázky, pomůcky, znázornění tak, aby i ostatní žáci ze třídy došli ke správnému řešení. Po této činnosti řeší podobné úlohy žáci individuálně. [128]

Můžeme zde využít též Kimovy hry pro skupin, kdy žáci dostanou 3 minuty na poradu, jak nejlépe zorganizovat svoji činnost, když ví, že budou 1 minutu pozorovat a 1 minutu zaznamenávat dané předměty - v případě matematiky matematické příklady. Ve zbývajícím čase musí skupiny tyto příklady vypočítat. [129]

6.3 Člověk a jeho svět – Prales, ptáci

Děj naší pohádky se odehrává v ekosystému prales. Přiblížíme se prostředí naším žákům bližšímu a budeme se soustředit na ekosystém les.

Žáci jsou opět rozděleni do skupin a jejich počátečním úkolem je zjistit, jaký má pro nás les význam. (Žáci 1. – 3. tříd by měli dospět k následujícím: „domeček“ pro zvířata, zdroj dřeva, zdroj kyslíku, odpočinek a rekreace; žáci 4. – 5. tříd mohou přidat: ochrana proti povodním, erozi, větru).

Poté žáci plní ve skupinách zadané úkoly: zjistit co nejvíce zajímavostí z vybraných okruhů (lesní ptactvo, savci, brouci a hmyz, jehličnaté stromy, jedlé plody, patro podrost, keřové, stromové, houba jedlé, nejedlé jedovaté a podobně). Témata pro výběr žáků vybere

učitel dle aktuální situace ve třídě. Skupiny mají možnost pracovat s literaturou (encyklopediemi) a poté přednesou výsledky své činnosti ostatním skupinám.

V dalších hodinách každá skupina vytvoří jednoduchý kvíz (křížovku, test, AZ kvíz a podobně), který si skupiny mezi sebou vymění. Správnost pak kontrolují členové skupiny, která úkol zadávala.

6.4 Umění a kultura

Hudební výchova

Mělo by být co největší snahou učitelů učit jednotlivé předměty nikoliv odděleně, ale propojené, s maximálním využitím mezipředmětových vztahů.

Proto se budeme v hudební výchově vycházet z textu pohádky, se kterou se žáci seznámili v hodinách čtení.

Nejprve necháme žáky zapřemýšlet, zda znají pojem, který pojmenovává techniku, při níž skladbu (píseň) tvoří více samostatných hlasů – v případě naší pohádky ptáčků. Společně bychom se tak měli dopracovat k pojmu vícehlas, jistě zazní i pojem kánon.

V hudbě kánon označuje vícehlasou píseň, v níž se jednotlivé hlasy neliší v melodii a textu, avšak jsou navzájem časově posunuty. [130]

Polyfonie (česky vícehlas) je skladebná technika, při níž skladbu vytvářejí dva, tři, čtyři i více samostatných hlasů. Žádný z nich přitom není vedoucí, žádný doprovázející. [131]

Žáci si znovu uvědomí, že vícehlasou píseň musí zazpívat několik žáků společně, pouze jeden žák nikdy nedosáhne kýženého výsledku.

Následuje nácvik písně Přátelství (Příloha č. 4) je jako zlatá brána. Píseň může být zazpívána jako kánon případně dvojhlasem. Opět dle pěvecké úrovně žáků můžeme třídu rozdělit pouze do dvou skupin nebo později do čtyřčlenných skupinek, kde dva a dva žáci zpívají dvojhlasně a skupinka pak předvede svůj projev před celou třídou.

Výtvarná výchova

Na téma pohádky navážeme i ve výtvarné výchově, kdy se vrátíme k vytvoření pětičlenných skupinek vytvořených v hodině čtení.

Každý žák ve skupině má za úkol nakreslit jednoho ptáčka (bílý, modrý, červený žlutý, zelený) technikou, kterou buď vybere a zadá učitel nebo si zvolí žáci sami. Žáci, kteří jsou se svou vlastní prací dříve hotovi, začnou pracovat na balicím papíře s malbou krajiny (v našem případě lesa – viz Člověk a jeho svět), kam nakonec každý ze skupiny svého ptáčka nalepí.

Opět je zde skutečnost, že jeden žák by během vymezeného času těžko zvládl namalovat všech pět ptáčků včetně krajiny, kdežto v rámci skupiny proběhne tento úkol bez problémů.

6.5 Člověk a zdraví

Také v tělesné výchově je možné zaměřit se na kooperaci, ne pouze soutěžení. V tomto smyslu lze využít následující aktivity.

Zvířátka v lese

Had – děti se plazí po zemi nejprve ve dvojicích, kdy leží na břichu a drží se za kotníky, postupně se spojí v hada ze 4 těl až se nakonec spojí celá třída dohromady v jednoho dlouhého hada.

Housenka – hra se hraje obdobně, děti se pohybují na kolenou a rukou tak, že se opět drží za kotníky.

Obměny – můžeme přidávat další zvířata a k tomu dostávat různé úkoly (najít zprávu apod.) [132]

V objetí

V naší pohádce tvořila celek skupina pěti ptáčků. V této aktivitě hraje hudba, v okamžiku, kdy hudba ustane, učitel ukáže číslo a žáci vytvoří stejně početné skupinky,

kde se vzájemně obejmou. Nakonec je vytvořena jedna velká skupina. [133]

Pomůžes druhým?

Hra je organizována jako ptačí honička (žáci se pohybují poskoky, z rukou mají utvořena křídélka). Ten, kdo dostane babu, musí zůstat stát rozkročen, do hra se vrátí ve chvíli, kdy ho jiný hráč podleze. Hra končí ve chvíli, kdy jsou všichni rozkročeni a nemá je již kdo podlézt. [134]

6.6 Člověk a svět práce

Tak jako každý z ptáčků zpíval svou vlastní píseň, ale pouze společnými silami dosáhly výsledku, tak i lidé se živí různými způsoby, ale všechna povolání jsou důležitá a navzájem se doplňují a prolínají. Cílem této hodiny je zdůraznit dětem důležitost všech lidských povolání a úctu k výsledkům lidské práce (děti se často posmívají spolužákům s méně ohodnoceným zaměstnáním apod.).

Děti jsou opět rozděleny do skupin a jejich úkolem je nejprve popřemýšlet, kolik lidí a jak dlouhá je cesta než na náš stůl dorazí například chléb. Děti si uvědomí dlouhou cestu od zemědělců pěstujících obilí, přes mletí obilí, pekárny, řidiče, prodavače. Takto si ve skupinách vyberou jednu potravinu, jejíž cestu znázorní buď na dlouhý pruh balicího papíru nebo formou leporela. Každý člen skupiny nakreslí, vystřihne a nalepí jednu část celku tak, že na konci hodiny vznikne celé leporelo.

Děti jsou zároveň upozorněny na bezpečnost práce s nůžkami a hygienu práce (umytí rukou po práci s lepidlem, úklid pracovního místa).

Jelikož jsem svoji praxi strávil s žáky v malotřídní škole, měl jsem možnost některé z navržených aktivit vyzkoušet v praxi.

Např. v tělesné výchově se do cvičení s radostí zapojili všichni žáci, nikdo se již předem nestránil s tím, že je pomalý (méně fyzicky zdatný) a stejně nevyhraje. Naopak při ptačí honičce například tito žáci cítili velkou pýchu, když mohli podlézt (vysvobodit) své mnohem zdatnější spolužáky. Dále pak vytvoření dlouhého hada se nám nepodařilo hned napoprvé (had se trhal, rozpojoval, zamotával), o to větší radost pak děti měly, když se jim

to na konci hodiny podařilo.

Ve čtení jsem byl potěšen skutečností, s jakým nadšením děti znázorňovaly pantomimické pohádky. V malotřídní škole byli ve skupině vždy mladší i starší žáci, navzájem si pomáhali a doplňovali se, pohádkám nechyběl vtip a nápad. Myslím, že děti si užili nejen na konci při představení potlesk spolužáků, ale především samotný tvůrčí proces, což je pro ně určitě velkým přínosem. Radost ze společné dobře vykonané práce je určitě dobrým motivačním krokem i do budoucna.

7. VYHODNOCENÍ VÝKUMNÉHO PROBLÉMU

V úvodu praktické části jsem formuloval výzkumný problém následujícím způsobem:

Má současný pedagog vliv na socializaci dětí a mládeže?

V souvislosti s výzkumným problémem jsem došel k stanovení stávajících výzkumných hypotéz a jejich vyhodnocení:

H1: Učitelé v dnešní době hrají velkou roli v socializačním procesu dětí a mládeže.

H2: Rámcové vzdělávací programy umožňují učitelům dostatečně působit na úspěšnou socializaci žáků.

H3: Učitelé mají možnost působit na žáky z hlediska prevence sociálně patologických jevů.

Na základě analýzy Rámcově vzdělávacích programů (cílů základního vzdělávání, klíčových kompetencí, jednotlivých vzdělávacích oblastí, průřezových témat), řízených rozhovorů s vybranými učiteli prvního stupně základní školy a vlastních zkušeností z pedagogické praxe ve venkovské malotřídní škole, se mi **podařilo ověřit platnost těchto hypotéz.**

Z tohoto hlediska v souvislosti s výzkumným problémem plynou následující **závěry**:

Učitelé i v dnešní době mají obrovský vliv na socializaci dětí a mládeže. Asi do věku tří let dítěte probíhá takzvaná primární socializace v rámci rodiny, která by měla vybudovat emoční jistoty a stability pro další život ve společnosti. Následuje socializace sekundární, kde se důležitým mezníkem stává věk 6-7 let, související s příchodem dětí do školy a mezi kolektiv vrstevníků. Dítě ve škole, se svými učiteli a spolužáky tráví stále více času. Děti se v této fázi jednak musí začlenit mezi své vrstevníky, ale též se snažit o prosazení a obhájení své pozice ve skupině.

Když se podíváme zpět do historie, zjistíme, že situace se stále opakuje. Tak, jak se postupně vyvíjí společnost, přináší tento vývoj též požadavek na nový přístup k výchově a vzdělání. Jelikož je škola úzce spjata s celou společností, tak i školní výchova a vzdělání podléhají jejímu vývoji. Stejně jako dříve i dnes jsou kantoři nuceni pružně reagovat na

tento vývoj a stále se snaží hledat nové a lepší způsoby pro výchovu a vzdělávání mládeže.

Jelikož každá škola jako celek tvoří sociální organizmus, který žije svým vlastním životem, vytváří si vlastní pravidla vnitřního provozu a mezilidského soužití, má tedy velký vliv na utváření postojů k druhým lidem a utváření sociálního vnímání. Dalo by se říci, že v některých životních obdobích či u některých konkrétních žáků je dokonce větší než vliv rodičů. Ve škole dochází k vytváření postojů a dovedností umožňujících sociální styk a komunikaci nejen v rámci školy, ale i v širším společenství.

Kdo však tyto dovednosti a postoje pomáhá utvářet svým každodenním vzorem a přístupem k žákům je učitel.

Rámcové vzdělávací programy v tomto směru umožňují učitelům dostatečně působit z hlediska úspěšné socializace dětí a mládeže. Žáci jsou dnes vedeni k vzájemné spolupráci, k rozvoji komunikačních schopností, schopností vlastní argumentace i umění vyslechnout a respektovat názor druhého. Dále se zaměřují na tvořivé myšlení, výchovu svobodného občana a v mnohem větší míře se projevuje individuální přístup k žákům.

To vše vede k primární prevenci sociálně patologických jevů. Jelikož se však v dnešní době stále častěji setkáváme s projevy nekázně, lhaní, šikany, kouření a podobně, každá škola má vypracovaný takzvaný minimální preventivní program sloužící právě k prevenci sociálně patologických jevů. A protože prevence je vždy lepší než pozdní náprava, doufejme, že učitelé vědomi si své zodpovědnosti budou na žáky v tomto preventivním smyslu působit co možná nejčastěji.

Vzhledem k tomu, že prestiž tohoto povolání v současné době není příliš vysoká, finanční ohodnocení vzhledem k ostatním vysokoškolsky vzdělaným pracovníkům také není příliš motivující, zůstává tedy jedním z hlavních důvodů, proč nadále setrvávat ve školství, fakt, že toto povolání kantoři vykonávají proto, že je skutečně baví a naplňuje, je pro ně určitým posláním. A tito lidé pak mohou opravdu kvalitně působit na své žáky.

Velice výstižně tuto otázku shrnuje profesor Vladimír Jůva: „*Pedagogova osobnost je jedním ze základních problémů pedagogické teorie, neboť na jejích kvalitách morálních, odborných i pedagogických závisí průběh i výsledek celého výchovně-vzdělávacího procesu. Pedagogičtí klasikové často zdůrazňovali, že žákovu osobnost lze vychovat jedině působením skutečné osobnosti učitelovy.*“ [135]

ZÁVĚR

Teoretická část práce byla založena na práci s odbornou literaturou ve smyslu studia této literatury a dále pak prezentace vědomostí získané tímto studiem. Poznatky byly prezentovány od obecného pojetí tematiky, objasněním základních pojmů přes historický podklad až po úlohu současného pedagoga v socializačním procesu dětí a mládeže.

Jelikož spousta věcí před námi už byla objevena a vyzkoušena v praxi, máme tu možnost se z historie v mnohém poučit. Proto jsem se podrobněji zabýval průzkumem problematiky významných pedagogických osobností a socializace v období od středověku až do současnosti. Blíže jsem se seznámil s historickým vývojem naší společnosti v rámci vzdělávání a měl jsem možnost porovnat dřívější a současné metody vzdělávání dětí a mládeže. Dále byla teoretická část zaměřena na vliv výchovy a vzdělávání na socializaci jedince a též na úlohu úspěšné socializace z hlediska prevence sociálně patologických jevů. Myslím si, že prevence je vždy lepší než pozdější náprava a v tomto směru byla také vedena tato práce.

Vzhledem k tomu, že socializace se v průběhu let vyvíjí a mění zároveň s měnící se společností, zaměřuji se též na úlohu současného pedagoga. Ten to má v dnešní době velice náročné, protože se stále častěji setkává s žáky z neúplných rodin, řeší neustále nejrůznější výchovné problémy dětí, otázky šikany, kyberšikany apod. Dle nového trendu si už dnes žáci mohou najít téměř všechny informace na internetu, čímž by se mohlo zdát, že úloha učitele je v tomto směru na ústupu, ovšem myslím si, že osobnost učitele, jeho působení na morální výchovu jedince, na kooperativní vztahy ve třídě, jeho příkladné chování jsou stále nenahraditelné. Tím víc pak u dětí ze sociálně znevýhodněných rodin.

Jak jsem již zmínil v teoretické části práce, neúspěšný průběh socializace může být problémem jak pro jedince, tak pro celou společnost, a může se projevit v nejrůznějších sociálních deviacích. Rozhodl jsem se tedy ve své praktické části zaměřit na možnosti působení dnešních pedagogů v rámci úspěšné socializace dětí a mládeže a tím i jejich prevence sociálně patologických jevů.

Na základě analýzy Rámcově vzdělávacích programů (cílů základního vzdělávání,

klíčových kompetencí, jednotlivých vzdělávacích oblastí, průřezových témat), řízených rozhovorů s vybranými učiteli prvního stupně základní školy a vlastních zkušeností z pedagogické praxe ve venkovské malotřídní škole, se mi podařilo ověřit platnost stanovených hypotéz.

Zjistil jsem, že učitelé i v dnešní době mají velký vliv na socializaci dětí a mládeže. Tak, jak se postupně vyvíjí společnost, přináší tento vývoj též požadavek na nový přístup k výchově a vzdělání. Stejně jako dříve i dnes jsou kantoři nuceni pružně reagovat na tento vývoj a stále se snaží hledat nové a lepší způsoby pro výchovu a vzdělávání mládeže. Jelikož každá škola jako celek tvoří samostatný sociální organizmus, vytváří si vlastní pravidla vnitřního provozu a mezilidského soužití, má tedy velký vliv na utváření postojů k druhým lidem a utváření sociálního vnímání. Ve škole dochází k vytváření postojů a dovedností umožňujících sociální styk a komunikaci nejen v rámci školy, ale i v širším společenství.

Kdo však tyto dovednosti a postoje pomáhá utvářet svým každodenním vzorem a přístupem k žákům je učitel.

Rámcové vzdělávací programy v tomto směru umožňují učitelům dostatečně působit z hlediska úspěšné socializace dětí a mládeže. Žáci jsou dnes vedeni k vzájemné spolupráci, k rozvoji komunikačních schopností, schopností vlastní argumentace i umění vyslechnout a respektovat názor druhého. Dále se zaměřují na tvořivé myšlení, výchovu svobodného občana a v mnohem větší míře se projevuje individuální přístup k žákům.

Jelikož jsem již mohl pohovořit s některými z učitelů, zjistil jsem, že po našem rozhovoru si uvědomili svoji důležitou funkci v socializačním procesu dětí a mládeže. Přiznali, že v návalu svých starostí a povinností nad touto problematikou takto dopodrobna nepřemýšleli, nicméně potvrdili, že tráví s dětmi velkou soustavu jejich času a čím dál častěji jim nahrazují autoritu, která chybí v rodině. Potěšilo mě, že i při své vytíženosti jsou ochotni se dále vzdělávat a působit preventivně z hlediska sociálně patologických jevů. Učitelé byli velice nadšeni z nových myšlenek projektu Respektovat a být respektován a téměř všichni, kteří se s ním nově setkali, se rozhodli podle něj změnit a vylepšit svůj dosavadní přístup k žákům.

Na základě našich rozhovorů vyšlo najevo, že jsou učitelé ze všech stran zahrnováni

nejrůznějšími projekty a že by uvítali spíše jednoduché návrhy a aktivity podporující úspěšný socializační proces dětí a mládeže, které si pak sami mohou přizpůsobit svým požadavkům. Některé z těchto aktivit jsem měl možnost vidět realizované v praxi a shodli jsme se společně s učiteli, že splnily svůj význam.

Na závěr bych chtěl říci, že děti tráví ve škole velkou část svého času, a proto vliv učitele má stále velkou úlohu. Myslím si, že kdyby se alespoň několik dětí tápajících a směřujících k různým sociálně-patologickým jevům dalo díky působení učitele na správnou cestu, tak je to pro jejich rodiny a celou společnost úspěch.

RESUMÉ

Bakalářská práce nese název „Vlastenečtí pedagogové a jejich vliv na socializaci českého národa“. Prvotním cílem bylo získat základní informace o této problematice v rovině teoretické a dále pak na základě analýzy Rámcových vzdělávacích programů a rozhovorů s učiteli základních škol zjistit jejich vliv na socializaci dětí a mládeže v současné době.

Teoretická část práce se zabývá vysvětlením základních pojmů z oblasti socializace, dále následuje historický pohled na danou tematiku a poté jsou řešeny otázky funkce školy a současného pedagoga na socializaci dětí a mládeže.

Praktická část je zaměřena na analýzu Rámcového vzdělávacího programu a řízené rozhovory s vybranými učiteli 1. stupně základních škol. Na základě této analýzy byla ověřena platnost následujících hypotéz: Učitelé v dnešní době hrají velkou roli v socializačním procesu dětí a mládeže. Rámcové vzdělávací programy umožňují učitelům dostatečně působit na úspěšnou socializaci žáků. Učitelé mají možnost působit na žáky z hlediska prevence sociálně patologických jevů.

Další kapitola se zabývá programem Respektovat a být respektován. Děti, které respektují sebe i druhé, dokáží vyjádřit své pocity a názory, se snadněji dovedou vyrovnat s problémy běžného života, což vede k prevenci sociálně patologických jevů.

Závěr praktické části náleží konkrétním cvičením a aktivitám, které mohou učitelé využít ve svých hodinách a které jsou ve velké většině zaměřeny na kooperaci, čímž podporují zapojení žáků do kolektivu a přátelské vztahy ve třídě.

Jelikož učitelé jsou si vědomi svých možností působení na žáky, snaží se je vychovávat a vzdělávat takovým způsobem, aby bylo dosaženo jejich úspěšné socializace a zabráněno vzniku sociálně patologických jevů.

ANOTACE

Učitelé mají důležitý vliv na úspěšnou socializaci dětí a mládeže. Tráví s dětmi spoustu času, rozvíjí jejich morální hodnoty, pomáhají žákům zapojit se do třídního kolektivu a připravit se na budoucí sociální role. Jestliže proces socializace probíhá správně, děti jsou schopny zapojit se do společnosti bez problémů, což vede k úspěšné prevenci sociálně patologických jevů.

ANNOTATION

Teachers have an important influence on effective socialization of children and youth. Teachers spend with children a lot of time, develop their moral values, they help children to engage in collective team in the class and to prepare for their future social roles. If the process of socialization proceeds correctly, children are able to engage in society without problems which leads to the successful prevention of socially pathological phenomena.

KLÍČOVÁ SLOVA

Socializace, výchova, učitel, rámcový vzdělávací program.

KEY WORDS

Socialization, education, teacher, framework educational program.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

FABER, A., MAZLISH, E. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, jak naslouchat, aby nám děti důvěřovaly*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN-978-80-251-1747-7.

HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN-80-7178-635-7.

JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 1995. ISBN-80-85931-07-9.

KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 2010. ISBN-80-7178-167-3.

KASPER, T., KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN-978-80-247-2429-4.

KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D. et al. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN-978-80-904030-0-0.

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. ISBN-80-210-1661-2.

PETRUSEK, M. a kol. *Sociologie*. Praha: SPN, 1997. ISBN-80-04-26689-4.

PODLAHOVÁ, L. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN-80-244-0313-7.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003. ISBN-80-86568-04-0.

SVOBODOVÁ, J., JŮVA, V. *Alternativní školy*. Brno: Paido, 1996. ISBN-80-85931-19-2.

VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998. ISBN-80-85931-51-6.

Prameny

- JILČÍK T., ZAPLETAL L. *Sociologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008.
- MAZÁČ, L., BUKAL, B., BĚLÍK, S. *Doubravník*. Místní národní výbor v Doubravníku, 1972.
- OURODA, K. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2005.
- URBÁNKOVÁ, V., *Jak srdce zvonu*. Informační a metodické centrum Žďár nad Sázavou, 1997.
- VAVŘÍK, M. *Úvod do sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

Elektronické zdroje

- If You're Happy and You Know It*. [online]. [cit. 2012-20-18] Dostupné z URL: <http://www.storytimesongs.com/guitarchords/Happy.html>.
- John Locke* [online]. [cit. 2012-10-25] Dostupné z URL: http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Locke.
- Kánón*. [online]. [cit. 2012-20-18] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kánón>.
- Když jsi kamarád....* [online]. [cit. 2012-10-18] Dostupné z URL: <http://www.predskolaci.cz/?p=4806>.
- Polyfonie*. [online]. [cit. 2012-20-02] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Polyfonie>.
- Přátelství – lyrics*. [online]. [cit. 2012-20-18] Dostupné z URL: <http://www.karaoke-lyrics.net/lyrics/latinske-pisne/pratelstvi-317060>.
- Socializace*. [online]. [cit. 2012-10-15] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Socializace>

SEZNAM ODKAZŮ

- [1] *Socializace*. [online]. [cit. 2012-10-15] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Socializace>.
- [2] Srov. JILČÍK, T. *Sociologie*, str. 29.
- [3] PETRUSEK, M. *Sociologie*, str. 18.
- [4] HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, str. 51.
- [5] *Tamtéž*, str. 51.
- [6] *Tamtéž*, str. 52.
- [7] Srov. *tamtéž*, str. 52.
- [8] Srov. *Socializace*. [online]. [cit. 2012-10-15] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Socializace>.
- [9] PETRUSEK, M. *Sociologie*, str. 27.
- [10] *Tamtéž*, str. 27.
- [11] *Tamtéž*, str. 27.
- [12] Srov. *tamtéž*, str. 27-28.
- [13] Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, str. 45.
- [14] POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*, str. 7.
- [15] Srov. VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*, str. 22-23.
- [16] VAVŘÍK, M. *Úvod do sociální patologie*, str. 6.
- [17] Srov. *tamtéž*, str. 6-7.
- [18] HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, str. 25.
- [19] Srov. *tamtéž*, str. 27.
- [20] *Tamtéž*, str. 30.
- [21] *Tamtéž*, str. 31.
- [22] *Tamtéž*, str. 32.
- [23] Srov. *tamtéž*, str. 34.
- [24] *Tamtéž*, str. 33.
- [25] *Tamtéž*, str. 35.

- [26] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 17.
- [27] *Tamtéž*, str. 17.
- [28] *Tamtéž*, str. 11.
- [29] *Tamtéž*, str. 18.
- [30] *Tamtéž*, str. 15.
- [31] *Tamtéž*, str. 18-19.
- [32] PODLAHOVÁ, L. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*, str. 78.
- [33] Srov. JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 20-22.
- [34] *Tamtéž*, str. 24.
- [35] OURODA, K. *Základy pedagogiky*, str. 28.
- [36] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 25.
- [37] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 25.
- [38] KASPER, T. *Dějiny pedagogiky*, str. 51.
- [39] Srov. *tamtéž*, str. 47.
- [40] KASPER, T. *Dějiny pedagogiky*, str. 49.
- [41] *John Locke* [online]. [cit. 2012-10-25] Dostupné z URL: http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Locke.
- [42] OURODA, K. *Základy pedagogiky*, str. 36.
- [43] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 28.
- [44] OURODA, K. *Základy pedagogiky*, str. 39.
- [45] Srov. JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 29.
- [46] KASPER, T. *Dějiny pedagogiky*, str. 64.
- [47] OURODA, K. *Základy pedagogiky*, str. 40.
- [48] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 32.
- [49] Srov. KASPER, T. *Dějiny pedagogiky*, str. 72-73.
- [50] *Tamtéž*, str. 74.
- [51] Srov. *tamtéž*, str. 74-75.
- [52] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 31.
- [53] Srov. KASPER, T. *Dějiny pedagogiky*, str. 78-79.

- [54] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 75.
- [55] Srov. *tamtéž*, str. 76.
- [56] *Tamtéž*, str. 76.
- [57] *Tamtéž*, str. 77.
- [58] Srov. *tamtéž*, str. 77.
- [59] *Tamtéž*, str. 77-78.
- [60] *Tamtéž*, str. 78.
- [61] OURODA, K. *Základy pedagogiky*, str. 64.
- [62] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 79.
- [63] OURODA, K. *Základy pedagogiky*, str. 73-75.
- [64] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 80.
- [65] *Tamtéž*, str. 80-81.
- [66] SVOBODOVÁ, J. *Alternativní školy*, str. 3.
- [67] Srov. *tamtéž*, str. 6-7.
- [68] URBÁNKOVÁ, V. *Jak srdce zvonu*, str. 112.
- [69] MAZÁČ, L. *Doubravník*, str. 63.
- [70] URBÁNKOVÁ, V. *Jak srdce zvonu*, str. 81.
- [71] *Tamtéž*, str. 124.
- [72] HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, str. 117.
- [73] Srov. *tamtéž*, str. 121-122.
- [74] *Tamtéž*, str. 137.
- [75] Srov. *tamtéž*, str. 137.
- [76] Srov. *tamtéž*, str. 98.
- [77] *Tamtéž*, str. 100-101.
- [78] Srov. *tamtéž*, str. 103.
- [79] MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*, str. 60.
- [80] HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, str. 153.
- [81] Srov. *tamtéž*, str. 151-153.
- [82] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 50.
- [83] FABER, A. *Jak mluvit, aby nás děti poslouchaly, jak naslouchat, aby nám děti*

důvěřovaly, str. 208-209.

[84] JÚVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 53.

[85] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 4.

[86] *Tamtéž*, str. 8.

[87] *Tamtéž*, str. 8-9.

[88] *Tamtéž*, str. 10.

[89] *Tamtéž*, str. 10.

[90] Srov. *tamtéž*, str. 11.

[91] Srov. *tamtéž*, str. 11.

[92] Srov. *tamtéž*, str. 11.

[93] Srov. *tamtéž*, str. 12.

[94] Srov. *tamtéž*, str. 12.

[95] *Tamtéž*, str. 15.

[96] *Tamtéž*, str. 15.

[97] *Tamtéž*, str. 15.

[98] Srov. *tamtéž*, str. 15.

[99] *Tamtéž*, str. 21.

[100] Srov. *tamtéž*, str. 21 – 22.

[101] *Tamtéž*, str. 27.

[102] *Tamtéž*, str. 27.

[103] *Tamtéž*, str. 29.

[104] *Tamtéž*, str. 29 – 30.

[105] *Tamtéž*, str. 31.

[106] *Tamtéž*, str. 40.

[107] Srov. *tamtéž*, str. 40.

[108] *Tamtéž*, str. 53.

[109] *Tamtéž*, str. 58.

[110] Srov. *tamtéž*, str. 58 – 59.

[111] Srov. *tamtéž*, str. 67.

[112] Srov. *tamtéž*, str. 74.

- [113] Srov. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, str. 74-76.
- [114] Srov. *tamtéž*, str. 77-78.
- [115] Srov. *tamtéž*, str. 78-79.
- [116] Srov. *tamtéž*, str. 80-81.
- [117] Srov. *tamtéž*, str. 82-84.
- [118] Srov. *tamtéž*, str. 84-85.
- [119] Srov. *tamtéž*, str. 108-109.
- [120] *Tamtéž*, str. 110.
- [121] Srov. *tamtéž*, str. 110.
- [122] *Tamtéž*, str. 112-113.
- [123] Srov. *tamtéž*, str. 112-113.
- [124] KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*, str. 9.
- [125] KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, str. 10-11.
- [126] Srov. *tamtéž*, str. 9-11.
- [127] Srov. *tamtéž*, str. 122.
- [128] Srov. *tamtéž*, str. 34.
- [129] Srov. *tamtéž*, str. 116.
- [130] Srov. *Kanón*. [online]. [cit. 2012-20-18] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kánon>.
- [131] Srov. *Polyfonie*. [online]. [cit. 2012-20-02] Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Polyfonie>.
- [132] Srov. KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, str. 110.
- [133] Srov. *tamtéž*, str. 110.
- [134] Srov. *tamtéž*, str. 109.
- [135] JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, str. 50.
- [136] KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, str. 143.
- [137] *If You're Happy and You Know It*. [online]. [cit. 2012-20-18] Dostupné z URL: <http://www.storytimesongs.com/guitarchords/Happy.html>.
- [138] *Když jsi kamarád....* [online]. [cit. 2012-10-18] Dostupné z URL: <http://www.predskolaci.cz/?p=4806>.

[139] *Přátelství – lyrics*. [online]. [cit. 2012-20-18] Dostupné z URL:
<http://www.karaoke-lyrics.net/lyrics/latinske-pisne/pratelstvi-317060>.

SEZNAM ZKRATEK

ad.	a další
apod.	a podobně
CSc.	kandidát věd
č.	číslo
J.A.	Jan Ámos
lat.	latinsky
Mgr.	Magistr
např.	například
n.l.	našeho letopočtu
Ph.D.	doktor
PhDr.	doktor filosofie
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání
Sb.	sbírka
SRN	Spolková republika Německo
str.	strana
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	tak zvaný
ZŠ	Základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Pohádka o pěti barevných ptáčcích

Příloha č. 2 – If you are happy and you know it

Příloha č. 3 – Kdo jsi kamarád, tak pojd' si s námi hrát

Příloha č. 4 – Píseň přátelství

Příloha č. 1 – Pohádka o pěti barevných ptáčcích [136]

Kobna Anan, africký umělec, vypráví pohádku o pěti barevných ptáčcích a jejich písni. Ptáci přebývali blízko sebe v pralese a každý den létali k jednomu domorodci do nedaleké vesnice. Tam nad jeho obydlím zakroužili a společně zazněla píseň:

Bílý pták pískal tiše TŠE TŠE KU-LE.

Modrý pták zpíval TŠE TŠE KO_FI_NSA.

Červený pták křičel KO-FI SA LAN-GA.

Žlutý pták pípal KA-TE TŠI LANGA.

A zelený pták chraplal KUM A-DEN-DE!

Ptáci zpívali společně, jejich píseň, doprovázena tancem křídel, zněla lahodně a oni vždy obdrželi dostatek jídla pro všechny.

Myslím, že víte, co bude následovat. Jednoho rána si řekl bílý pták: „Proč bych se o jídlo dělil, když mohu domorodému muži zatančit a zazpívat sám?“ Přilétl, zapískal své TŠE TŠE KU-LE, ale muž, který čekal na svou oblíbenou píseň, byl zklamán, ptáka odehnal, aniž by ho nakrmil. Tak se stalo i ostatním ptákům, kteří postupně přilétali k lidskému obydlí.

Příštího dne zrána si ptáci vyprávěli o své zkušenosti. Potom řekl zelený pták“ „Ano, není to dobré myslet jen sám na sebe. Když poletíme společně a společně také předneseme svoji píseň, potěšíme našeho muže a sami se nakrmíme.“ A jak řekli, tak udělali.

Příloha č. 2 – If you are happy and you know it [137]

C

G

If you're happy and you know it, clap your hands.

C

If you're happy and you know it, clap your hands.

F

C

If you're happy and you know it, then your face will surely show it.

G

C

If you're happy and you know it, clap your hands.

Příloha č. 3 - Když jsi kamarád, tak pojd' si s námi hrát [138]

D

Když jsi kamarád, tak pojd' si s námi hrát,

A

když jsi kamarád, tak pojd' si s námi hrát.

D

G

když jsi kamarád, tak pojd' si s námi hrát,

D7

uvidíš, jak budeš rád,

D

A

D

že nás můžeš napodobovat.

Příloha č. 4 – Přátelství [139]

G C D G C G

Přátelství je jako zlatá brána, v nás jen v nás je od té brány klíč.

